

Seksisme in België

Wraakporno, online seksuele intimidatie en andere vormen van cyberpesten

Resultaten uit de enquête *#YouToo?*
en de enquête Wraakporno

INSTITUUT VOOR
DE GELIJKHEID
VAN VROUWEN
EN MANNEN

.be

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Definities.....	3
3. Cyberpesten	4
3.1 Frequentie	4
3.2 Daders van cyberpesten	7
3.3 Beschrijving van de ervaringen	9
3.4 Reacties en impact	10
3.5 Toegegeven ouderschap.....	11
4. Seksistisch cyberpesten.....	14
4.1 Seksisme als thema en mijnenveld.....	14
4.2 Subjectieve inschatting van seksistische motieven.....	14
4.3 Analyse van seksistisch gedrag.....	15
5. Online seksuele intimidatie	19
6. Wraakporno.....	21
6.1 Frequentie	21
6.2 Slachtoffers van wraakporno	22
6.3 Kenmerken van de ervaringen	23
6.4 Beschrijving van de ervaringen	25
6.5 Meldingen bij het Instituut.....	28
7. Conclusie	30
8. Aanbevelingen.....	31
Verantwoordelijke aanbieders van platformen	31
Sensibilisering.....	32
Gedragscodes	32
Sensibilisering rond seksisme.....	32
Sensibilisering rond geweldervaringen	33
Strijd tegen partnergeweld en seksueel geweld.....	33
Strijd tegen pestgedrag in middelbare scholen	33

1. Inleiding

Sociale media kunnen beschouwd worden als een soort publieke ruimte. Het is virtueel, maar mensen kunnen er elkaar ontmoeten en met elkaar omgaan op een aangename, of onaangename manier. Als die ruimte niet veilig is door allerlei vormen van intimidatie, is dat op zich onrechtvaardig. Als dat pestgedrag specifiek gericht is op vrouwen of mannen is het bovendien een vorm van (omgekeerd) seksisme. Dat geldt ook voor intimidatie van personen omwille van hun genderidentiteit. Het asociale gedrag op sociale media kan een weerspiegeling zijn van hoe mensen zich gedragen in de fysieke publieke ruimte, maar kan er ook compleet los van staan. Sociale media bieden immers tot op zekere hoogte de mogelijkheid om anoniem te blijven, of meerdere identiteiten te creëren, waardoor er een eigen dynamiek ontstaat. Sommige mensen lijken er ook van overtuigd dat de grenzen van sociaal aanvaardbaar gedrag in de virtuele ruimte anders zouden liggen dan in de fysieke publieke ruimte, wat natuurlijk niet het geval is.

In dit rapport worden bijna uitsluitend negatieve ervaringen en gedrag bestudeerd. Dat neemt vanzelfsprekend niet weg dat de meerderheid van de mensen positieve ervaringen heeft en dat sociale media veel potentieel hebben. Met elkaar in contact blijven tijdens een pandemie is er maar één voorbeeld van. Sociale media worden hier niet strikt afgebakend en verwijzen naar de verschillende vormen van min of meer openlijke, digitale menselijke interactie.

Niet iedereen gebruikt sociale media, maar een meerderheid van de mensen doet dat wel. Statbel, het Belgisch statistiekbureau, berekent dat 62% van de Belgen ooit gebruik maakt van sociale media. Bij vrouwen jonger dan 24 jaar loopt dat cijfer op tot 93%, bij jonge mannen tot 86%.¹ Door de jaren is het gebruik van sociale media alleen maar toegenomen, al worden er soms andere platformen populair.

De meeste data uit dit rapport zijn gebaseerd op de seksisme-enquête #YouToo? Die werd afgenomen in mei en juni 2020 bij de Belgische bevolking. Mensen werden ondervraagd over hun opvattingen en ervaringen in verband met gelijkheid en ongelijkheid van vrouwen en mannen. Verschillende thema's kwamen daarbij aan bod.² In dit rapport wordt stilgestaan bij ervaringen rond cyberpesten en wordt geanalyseerd wanneer er van seksisme sprake kan zijn. Er wordt dieper ingegaan op de specifieke vormen van online seksuele intimidatie en wraakporno. De data uit de #YouToo?-enquête worden aangevuld met gegevens uit de kleinere online-enquête Wraakporno en de klachtendatabank van het Instituut.

2. Definities

Cyberpesten is sociale media gebruiken om andere mensen systematisch te kwetsen of te kleineren. Sociale media worden op die manier een bedreigende of vijandige omgeving. Cyberpesten kan **seksistisch** zijn, maar dat is niet noodzakelijk zo. Bij seksistisch cyberpesten wordt iemand aangevallen omwille van diens gender en gaat het erom die persoon te treffen als vrouw, of als man, transgender of non-binair persoon. Seksisme is erop gericht om genderongelijkheid te creëren of in stand te

---

¹ De cijfers hebben betrekking op 2021.

Statbel: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/ict-gebruik-huishoudens#figures>

² Meer informatie over de methodologie en de resultaten van de enquête #YouToo? op: https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/enquete_youtoo

houden.³ Seksistisch cyberpesten kan de vorm aannemen van **online seksuele intimidatie**. Dan is er een duidelijke seksuele component in het pestgedrag.

Bij **wraakporno** gaat het specifiek over het delen of verspreiden van beeldmateriaal (foto's of video's) waarop een persoon naakt is, of beeldmateriaal dat seksueel getint is, zonder de toestemming van de persoon die erop is afgebeeld.⁴ Het motief kan wraak zijn, maar dat is niet noodzakelijk zo. Soms hebben mensen commerciële bedoelingen, of gaat het om chantage om geld of seksuele gunsten af te dwingen. Sommigen doen het voor hun plezier. Wraakporno is strafbaar, ongeacht het motief. Ook als er alleen maar mee gedreigd wordt. Verder is het niet van belang of de afgebeelde persoon toestemming heeft gegeven om de beelden te maken of ze zelf heeft gemaakt; van zodra deze persoon geen toestemming heeft gegeven om deze beelden te tonen of te verspreiden, of deze toestemming intrekt, is er sprake van wraakporno.⁵ De wetgever gebruikt daarom de correctere term 'niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames'.⁶ Iemands beeldmateriaal tegen diens wil bekijken is een vorm van **voyeurisme** en is op zich ook strafbaar.

Bij '**sextorsion**' wordt iemand gedwongen iets te doen of te laten onder bedreiging van het verspreiden van intieme beelden. Hoewel dit voor meerderjarigen nog niet expliciet in de wet wordt vermeld, kan het wel vervolgd worden als vorm van afpersing, of van aantasting van de seksuele integriteit.

3. Cyberpesten

3.1 Frequentie

Cyberpesten werd in de enquête #YouToo? omschreven als "sociale media gebruiken om andere mensen systematisch te kwetsen of te kleineren." Van de mensen die minstens af en toe sociale media gebruiken, geeft 11% aan ooit het slachtoffer geweest te zijn van cyberpesten (gew.st.).⁷ Er is geen significant verschil naar geslacht, maar wel naar leeftijd: bij de -25-jarigen heeft 23% ooit cyberpesterijen meegemaakt. In de leeftijdsklasse van 25 tot 34 jaar is dat nog 15%. Tussen de oudere leeftijdscategorieën is er geen verschil meer. Vanaf 35 jaar maakt ongeveer 8% cyberpesten mee.

---

³ Meer informatie over seksisme in de bijdrage '[Theoretisch kader en vragenlijst](#)'.

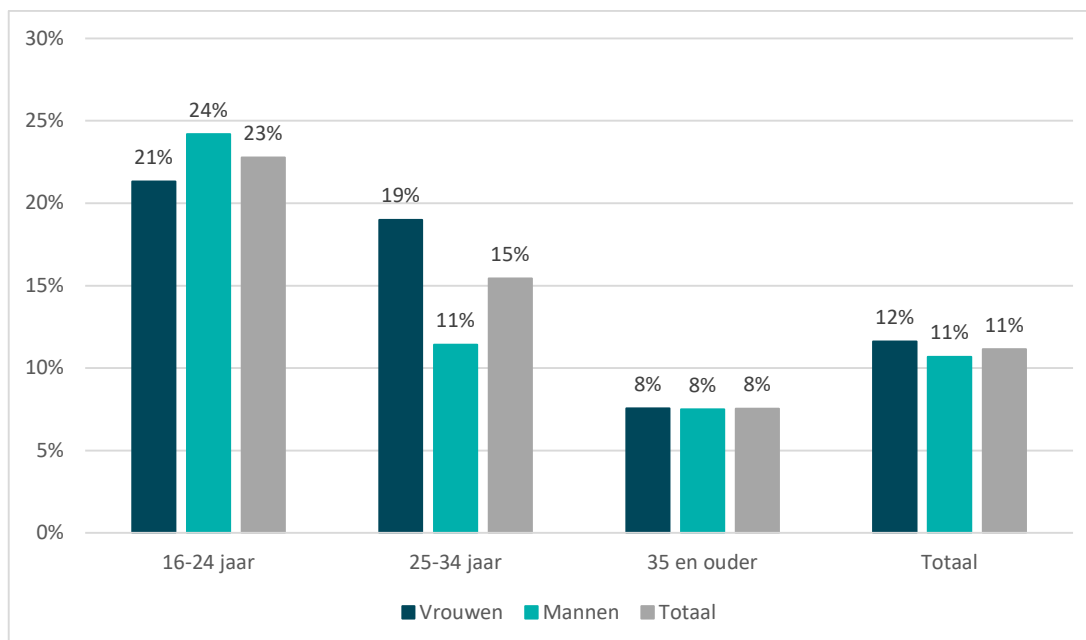
⁴ Strikt genomen kan het ook over geluidsopnamen gaan van expliciete seksuele handelingen. De wet voorziet die mogelijkheid, maar geluidsopnamen werden in deze onderzoeken niet bevraagd.

⁵ Meer informatie over dit onderwerp op: <https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/geweld/wraakporno>.

⁶ Wet van 4 mei 2020 (BS 18 mei 2020) ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames.

⁷ Gew.st: gewogen steekproef. In de #YouToo?-enquête werd zowel een steekproef bevraagd, als een open bevraging gedaan. In het onderzoek worden alle data gebruikt, maar om representatieve uitspraken te doen voor België, wordt er beperkt tot de resultaten van de steekproefbevraging gewogen naar regio, leeftijd en geslacht. Dit wordt aangegeven met (gew.st.). Meer informatie over de methodologie van de studie op: https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/enquete_youtoo

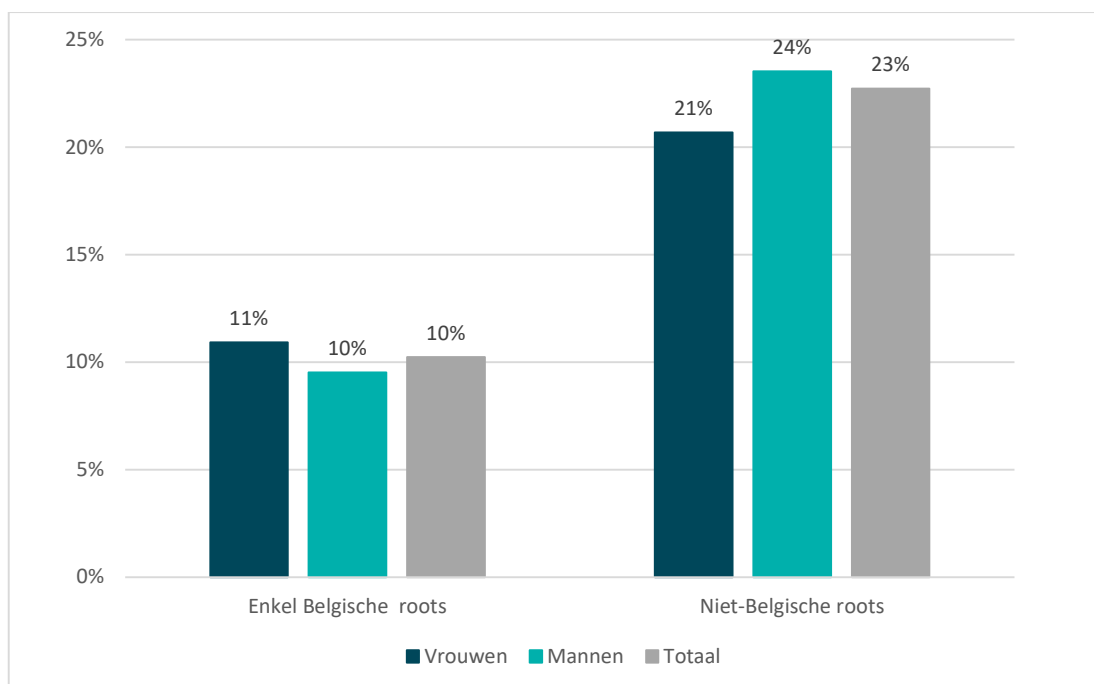
Grafiek 1: Ooit cyberpesten hebben meegemaakt naar geslacht en leeftijd

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)⁷

Wanneer andere socio-demografische kenmerken in de analyse worden opgenomen, blijkt dat etnisch-culturele minderheden een hogere kans hebben om het slachtoffer te worden van cyberpesten. Voor wie een universitair diploma heeft, is die kans juist kleiner. Verder komt cyberpesten in verhouding iets minder vaak voor in Vlaanderen en iets vaker in Brussel.

Grafiek 2: Ooit cyberpesten hebben meegemaakt naar geslacht en afkomst

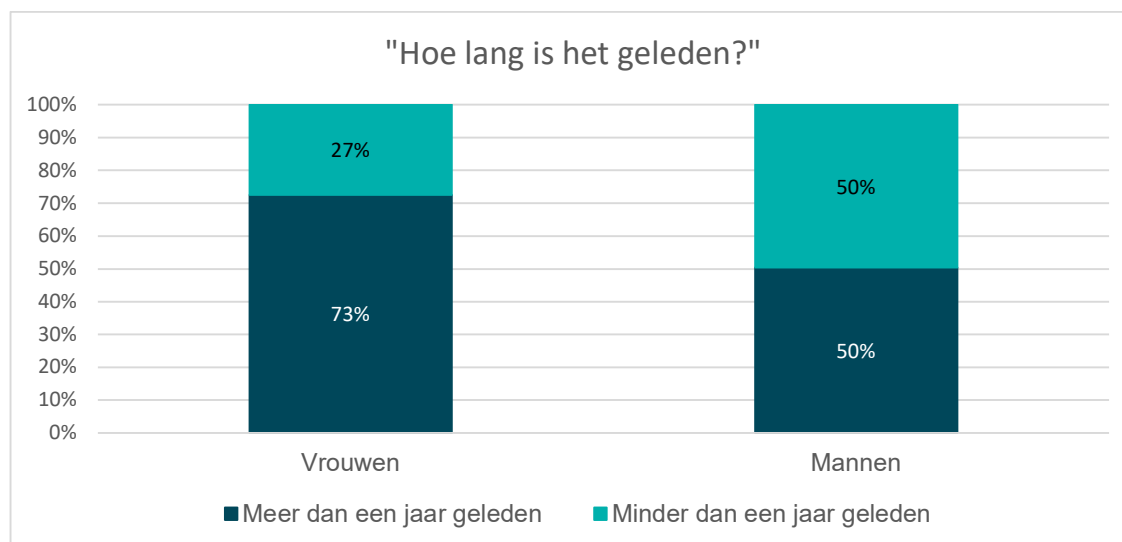

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)

Mensen met niet-Belgische roots vormen een minderheid in de steekproef. Toch blijkt dat ze tweemaal vaker het slachtoffer worden van cyberpesten. Gender blijkt geen bijkomende factor te zijn.

Bij geweldervaringen werd in de enquête steeds een onderscheid gemaakt tussen de laatste twaalf maanden en ervaringen van langer geleden. Voor de groep respondenten die ooit het slachtoffer werden van cyberpesten, bestaat er een significant verschil naar geslacht in die zin dat het bij mannen vaak minder lang geleden is en frequenter voorvalt.

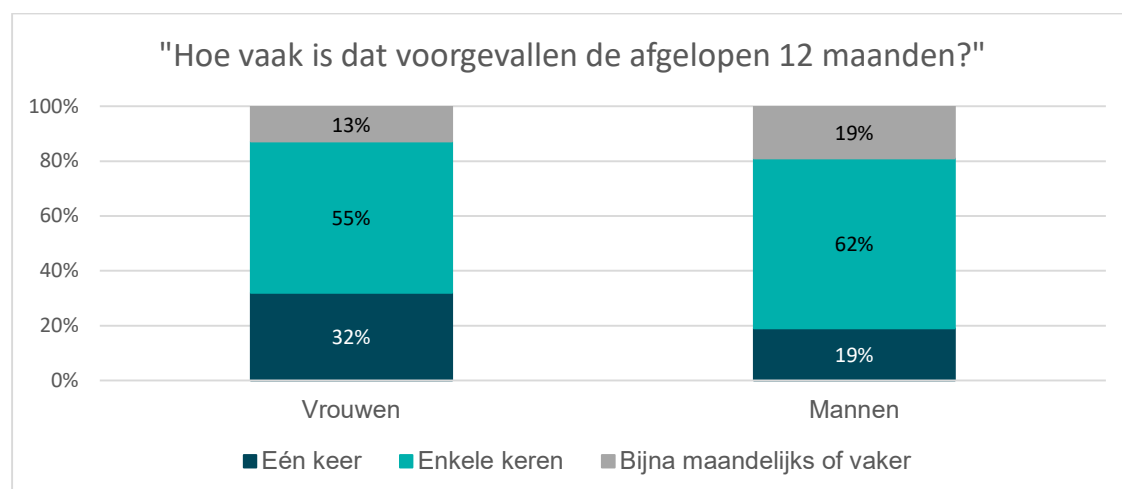
Grafiek 3: Hoe lang geleden cyberpesten hebben meegemaakt

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020

Voor wie aangaf online pestgedrag te hebben meegemaakt in het afgelopen jaar, werd er doorgevraagd naar de frequentie. Voor meer dan de helft van de mensen gaat het over enkele keren. Voor vrouwen gaat het in één op drie gevallen om een enkel voorval. Voor mannen is dat bij één op vijf het geval.

Grafiek 4: Frequentie van cyberpesten voor recente ervaringen

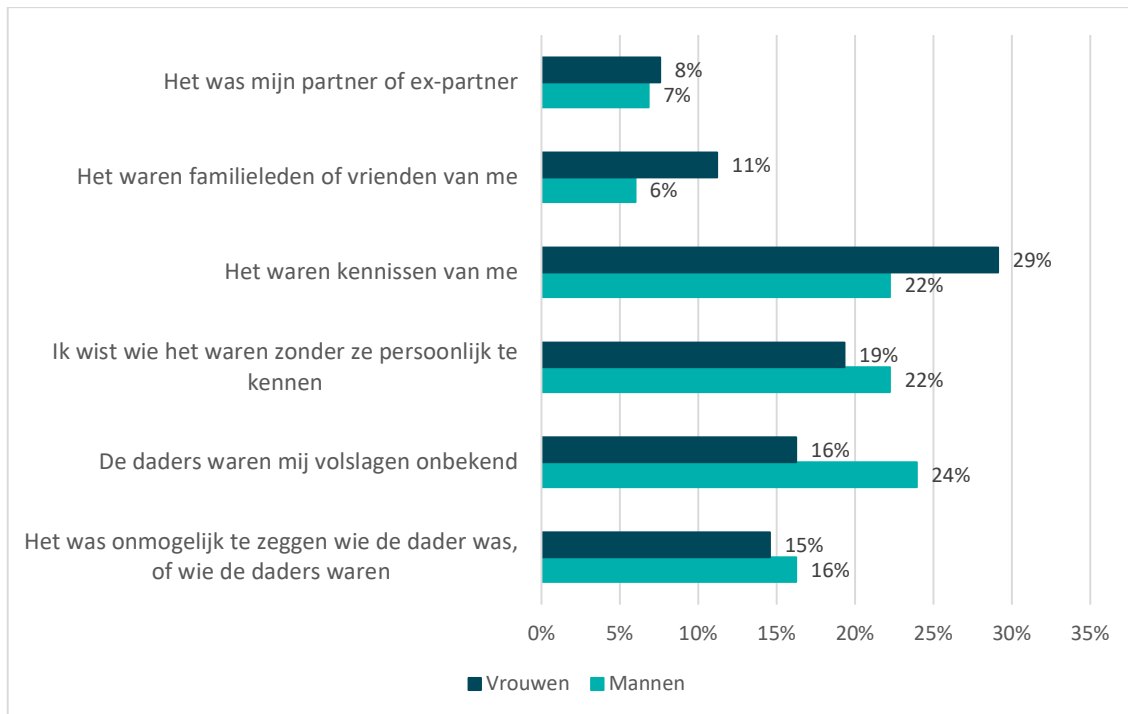

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020

3.2 Daders van cyberpesten

Eén van de belangrijke kenmerken van sociale media zijn de frequente contacten tussen onbekenden. Slachtoffers van cyberpesten weten daardoor lang niet altijd wie hun kwelduivels zijn. Dat was het geval voor een derde van hen: daders waren ofwel volslagen anoniem, ofwel op zich wel identificeerbaar, maar onbekend. Bij mannen loopt dat aandeel op tot 40%. Vrouwen worden in verhouding vaker gepest door bekenden. 29% van hen geeft aan dat het ergste wat ze ooit hadden meegemaakt op sociale media door een kennis gebeurde, 11% door vrienden of familieleden en 8% door een partner of een ex-partner. Bij mannen liggen die cijfers telkens net iets lager, al zijn de verschillen niet statistisch significant.

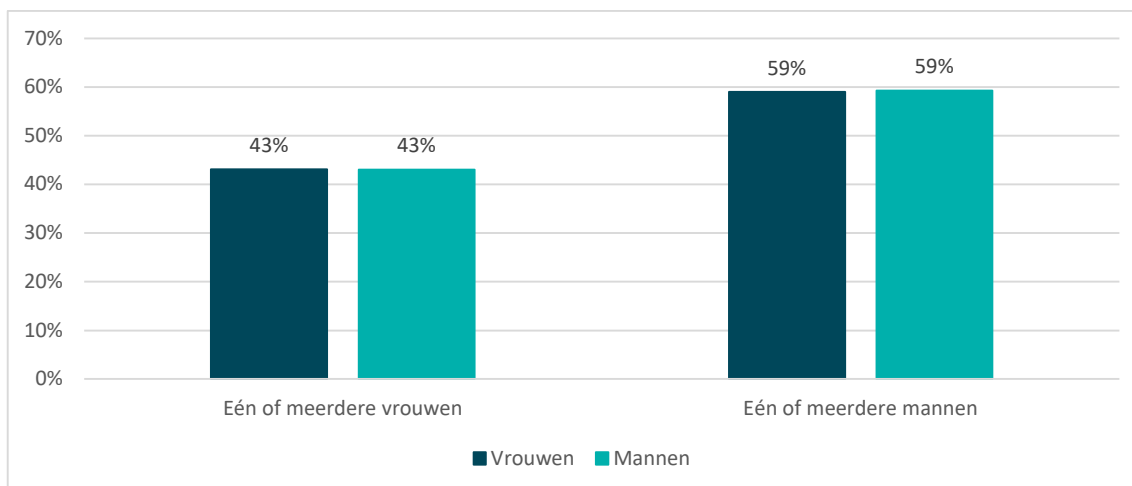
Grafiek 5: Identiteit van de daders van de ergste feiten van cyberpesten

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020

Voor zover daders bekend waren, werd er doorgevraagd naar kenmerken. Het was mogelijk om meer dan één antwoordcategorie aan te vinken. Daders zijn vaker mannen en dat geldt zowel voor vrouwelijke als voor mannelijke respondenten. Maar meer dan vier op de tien geven onder andere aan dat de daders één of meer vrouwen waren.

Grafiek 6: Daders van de ergste feiten van cyberpesten voor zover bekend, naar geslacht

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020

Respondenten hadden de mogelijkheid om een meer gedetailleerde beschrijving te geven van de daders. Dat leverde 142 antwoorden op.

Klasgenoten of leerlingen van dezelfde school worden het meest vermeld. Eén op vijf getuigenissen heeft betrekking op mensen uit de schoolomgeving. Het gaat dan om ervaringen uit het verleden, of zaken die jonge mensen nog steeds meemaken. Het gebeurt echter ook dat pestkoppen na de schooltijd blijven doorgaan. Regelmatig wordt er vermeld dat het om ervaringen gaat toen daders en slachtoffers nog jonge tieners waren. Een studente vertelt: *“Ze waren nog heel jong (+/- 11jaar). Het ging om een groepje leerlingen die ‘populair’ waren.”*⁸

Verder worden exen en hun nieuwe partners beschreven, vrienden, vriendinnen, familieleden en kennissen, mensen die lid zijn van eenzelfde club, collega's, leidinggevenden, ... Iedereen die in de fysieke wereld deel uitmaakt van dezelfde sociale cirkel kan in principe een conflict meenemen naar de virtuele ruimte.

Een negentienjarige student herinnert zich: *“Het was van pesten gewoon overgeslagen op het internet, het was niet puur cyber.”*

Het cyberpesten ligt dan in het verlengde van de dagelijkse omgang. Sociale media worden zo een manier om een bepaald doel te bereiken. Een 31-jarige heteroman getuigt: *“Het waren mijn ex en een vriendin van haar die druk op mij uitoefenden vanwege onze breuk. Op dat moment had ik het er moeilijk mee, maar het is sindsdien niet meer gebeurd. Hoewel ik veel tijd op Facebook doorbreng, hecht ik niet veel belang aan mijn digitale alter ego.”*

Bij online pestkoppen die niet uit de eigen omgeving komen, durven mensen in hun beschrijving nogal eens hard te zijn. Er wordt bijvoorbeeld regelmatig vermeld dat het om mannen gaat die gefrustreerd zijn, macho, blank, hetero, of juist homo, ... Mensen van een (andere) etnische minderheid, of net van dezelfde etnische minderheid. Daders worden gelabeld als arrogant, dom, marginaal, bevestiging zoekend, vol zelfhaat, psychiatrische patiënten, oplichters, bedriegers, hackers, narcisten, extreem-rechtsen, intolerante linksen, feministen, anti-feministen, extremisten, politieke tegenstanders,

⁸ Om de anonimiteit van de getuigen te beschermen en omwille van de leesbaarheid van citaten, is er soms redactie op de teksten gebeurd.

islamverdedigers, godsdiensthaters, leeftijdsgenoten, ouderen, jongeren, ... Al bij al is er heel wat diversiteit onder de daders dus.

3.3 Beschrijving van de ervaringen

Respondenten hadden de mogelijkheid om te beschrijven wat ze “allemaal hadden meegemaakt met pesterijen op sociale media”. 331 respondenten gingen daarop in. Eén op de vijf bespreekt ervaringen die geklasseerd kunnen worden als seksuele intimidatie. Dat thema komt in een volgende paragraaf uitgebreider aan bod.

Beledigingen en kwetsende commentaren

Wat het meest vermeld wordt zijn beledigingen en kwetsende commentaren. Eén op de drie verwees daarnaar. Het kan dan bijvoorbeeld gaan over vernederende commentaren bij foto's. Een jonge studente vertelt: *“Ik kreeg steeds commentaar over hoe lelijk ik was, of hoe ik eruitzag als een varken.”* Iemand vertelt hoe ze op twitter door een Nederlander die ze niet kende, werd uitgescholden voor “kankerwif”: *“Dat deed toen heel veel pijn omdat ik mijn moeder een jaar of twee ervoor had verloren aan borstkanker.”*⁹

Bedreigingen

Er worden ook vaak bedreigingen vermeld. Eén op zeven vermeldt bedreigd geweest te zijn. Soms gaat het om doodsb bedreigingen. Soms wordt er gedreigd met verkrachting. Het kan ook gaan om bedreiging van familieleden, de partner, de kinderen, of van de huisdieren. Het gebeurt dat een dader laat voelen dat hij/zij je ook fysiek kan treffen. Een man van 59 getuigt: *“... wanneer ik geen toontje lager zou zingen, zou ‘men’ mij wel weten te vinden om mij een lesje te leren. Ik probeer me nu enigszins gedeisd te houden op Facebook met m'n eerder linkse standpunten, want de sfeer wordt met de week grimmiger.”*

Stalking

De manier waarop veel sociale media georganiseerd zijn, met de achterliggende idee van populaire mensen ‘volgen’, maken ze onbedoeld ook heel geschikt om iemand te stalken. Ook hier kan er een wisselwerking zijn tussen de virtuele en de fysieke wereld. Een vrouw van 37 jaar vertelt: *“Het was een stalker die dacht dat wij een relatie hadden, terwijl ik nog nooit met hem heb gesproken. Hij deed ook andere dingen om mijn aandacht te trekken, zoals ongegronde klachten indienen...”*

Sommige trollen weten contactinformatie te achterhalen en gaan van online-stalking over naar het fysieke leven.

Mensen die actief zijn op sociale media, worden soms specifiek getarget. Een blogster van 33 jaar somt op: *“Foto's veranderen, familie bedreigen, huisdieren bedreigen, volgers stalken en hen bedreigen, eisen dat ze me moeten negeren of dat zij anders de volgende op de lijst zouden zijn...”*

---

⁹ ‘Kankerwif’ is een Nederlands scheldwoord dat in Vlaanderen niet of nauwelijks gebruikt wordt. Het drukt een diepe verachting uit voor een vrouw. Het is daarbij eigenlijk niet duidelijk of er gezegd wordt dat die persoon kanker zou hebben of een ‘kankeraarster’ is: iemand die heel veel moppert en klaagt (van het werkwoord ‘kankeren’). Er is wel een duidelijke associatie met de ziekte.

Deze opsomming zou haast doen vergeten dat dit soort gedrag natuurlijk niet ontstaan is met sociale media. Een vrouw van 70 vertelt hoe haar ex-echtgenoot ooit haar telefoonnummer in een advertentie in de krant zette, alsof ze een hoer was op zoek naar klanten.

Spot

Eén op zestien vermeldt belachelijk gemaakt worden. Een vrouw beschrijft haar ervaringen als: *“Uitgelachen worden gewoon omdat je mening wat conservatief is.”*

Valse berichtgeving, vervalsing profielen en identiteitsvervalsing

Sociale media brengen ook specifieke vormen van pestgedrag voort. Zo wordt het verspreiden van valse berichten regelmatig vermeld (één op dertien getuigenissen), het stelen van je identiteit of het vervalsen van je profielen (één op eenentwintig). Een vrouw van 30 jaar vertelt: *“Iemand had mijn profielfoto op Facebook vervangen door een pornografisch beeld.”*

Andere mensen blijken soms makkelijk mee te gaan in de valse berichtgeving, met alle gevolgen van dien. Iemand die het slachtoffer werd van valse berichtgeving in verband met haar huisdieren getuigt: *“Het bericht ging met naam en toenaam viraal, met een hele uitleg erbij. Het circuleerde in Nederland en België en ik kreeg van overal bedreigingen. Ik heb mijn account offline moeten halen.”*

Soms gaan de pesterijen erg ver en worden ze systematisch georganiseerd. Een jonge vrouw vertelt over haar middelbareschooltijd: *“Ze maakten valse profielen aan van jongens om dan met mij te beginnen 'flirten' en persoonlijke vragen te stellen. Er werd ook een facebookgroep aangemaakt 'anti-mijn naam'.”* Een andere jonge vrouw herinnert zich: *“De jongens van mijn klas spanden tegen me samen en planden op Facebook welke ‘grappen’ ze de volgende dag met me zouden uithalen. Ze beletten me te spreken, scholden me uit en zetten de andere studenten tegen me op.”*

Schending privacy en fotorecht

In één op de vijftien getuigenissen worden schendingen van de privacy en het fotorecht vermeld. Dan worden contactgegevens, persoonlijke informatie of foto's zonder toestemming online gedeeld.

3.4 Reacties en impact

Hoewel er niet expliciet naar gevraagd werd, beschreven een aantal respondenten ook hun reacties op dit gedrag en de impact ervan.

De eigen reacties op sociale media

Veelal geven mensen aan dat ze de anderen van antwoord dienen en in discussie gaan. Sommigen kopiëren het gedrag en gaan terug pesten. Tenslotte zijn er ook respondenten die aangeven dat ze de pesters blokkeren en gewoon verdergaan met wat ze ervoor deden. Op die manier dragen ze niet bij aan een vijandig klimaat op sociale media en proberen ze voor zichzelf de hinder in te dammen.

De impact op hun welbevinden

Daarnaast is er de psychologische impact. Sommigen geven aan dat ze er niet echt een punt van maken, maar anderen schrijven dat ze zich gekwetst voelen, of onzeker worden over hun uiterlijk of hun capaciteiten en expertise. Velen zijn ook bang, wat gezien het hoge aantal bedreigingen niet zo vreemd is. Cyberpesten betekent voor heel wat mensen een aanzienlijke inbreuk op hun levenskwaliteit.

De gevolgen voor hun functioneren in de virtuele ruimte

Verder zijn er ook de sociaalpsychologische gevolgen, de impact op hun functioneren. Cyberpesten is regelmatig een kwestie van uitsluiten en isoleren. Slachtoffers gaan soms vermijdingsgedrag vertonen. Mensen voelen zich niet langer veilig en blijven weg van sociale media. Dat dat een inperking is van hun vrijheid, mogelijkheden en actieradius nemen ze er noodgedwongen bij. Cyberpesten is er soms op gericht mensen het virtueel het zwijgen op te leggen en het gebeurt dat daders slagen in hun opzet.

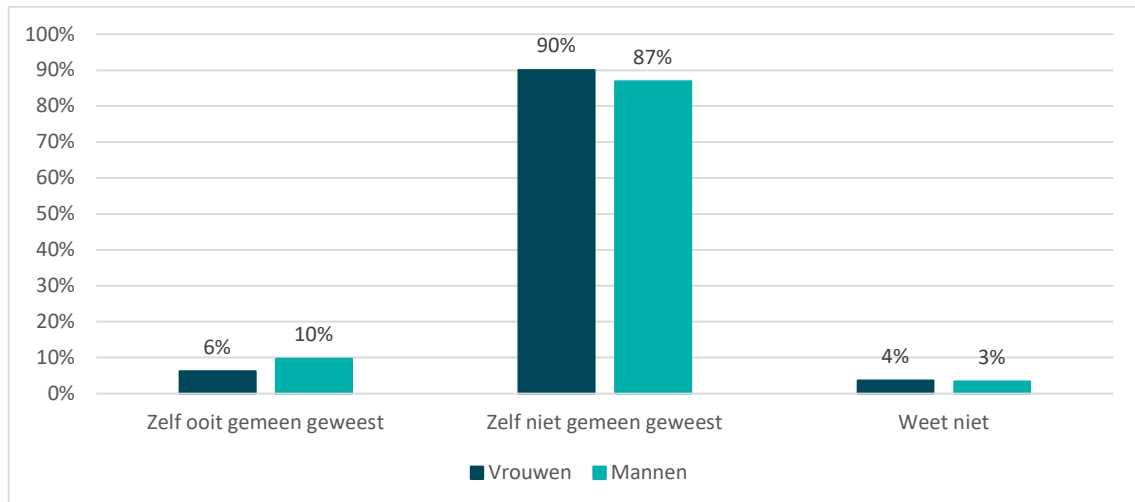
De impact op hun intermenselijke relaties in de fysieke wereld

Cyberpesten kan ten slotte ook een schadelijke impact hebben op de relaties in het fysieke leven. Bij bekende daders kunnen die danig verstoord raken. Enkelen respondenten getuigen ook van langdurige reputatieschade, omdat ze maar moeilijk van de labels afraken die er hen werden opgeplakt. De uitsluiting in de virtuele ruimte wordt dan doorgetrokken in de fysieke omgeving.

3.5 Toegegeven daderschap

In de #YouToo?-enquête werd ook steeds gevraagd in welke mate mensen zelf ooit het gedrag hadden gesteld waar ze net over bevroegd waren als potentieel slachtoffer. Voor cyberpesten werd dat geformuleerd als: “Ben je ooit zelf gemeen geweest tegen iemand op sociale media? Gebeurde dat de laatste keer in de afgelopen 12 maanden, of is dat langer geleden? Of je die persoon of personen kende, speelt hier geen rol. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden.” De meerderheid van de mensen antwoordt hier negatief op. Toch geven 10% van de mannen en 6% van de vrouwen toe dat ze zelf ook ooit gemeen zijn geweest.

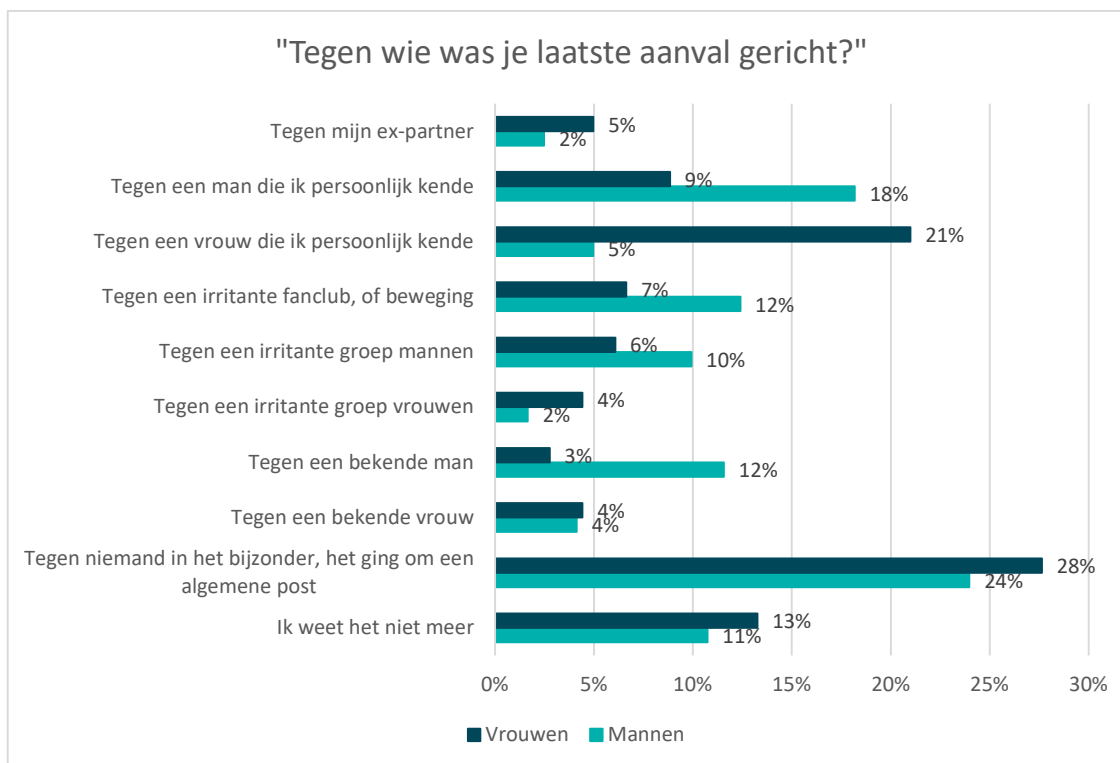
Grafiek 7: Toegegeven daderschap op sociale media naar geslacht

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)

Aan respondenten die aangaven dat ze zelf ooit gemeen waren geweest, werd gevraagd tegen wie hun laatste aanval was gericht. Er was een mogelijkheid om aan te geven dat het om de eigen partner ging, maar niemand klikte die optie aan.

Grafiek 8: Doelwit van cyberpesten bij toegegeven daderschap, naar geslacht

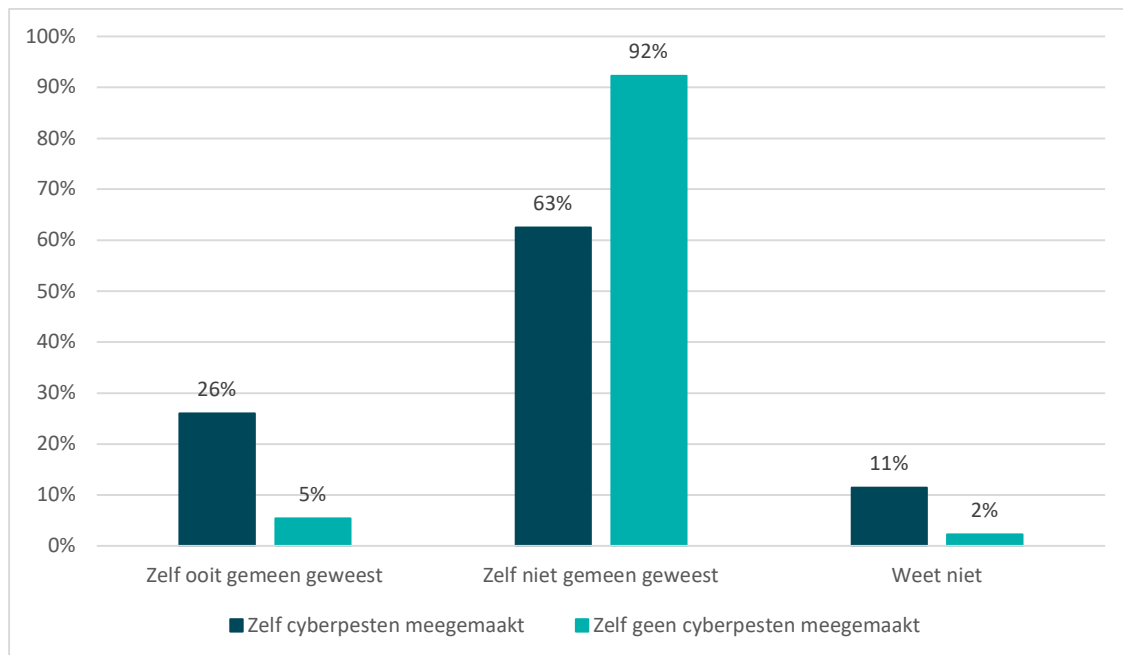

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020

De grootste categorie zijn de algemene 'zure posts' die niet specifiek tegen iemand gericht zijn. Ze dragen bij aan een onaangenaam klimaat, maar kunnen strikt genomen niet als cyberpesten beschouwd worden. Opvallend is dat mannen zich eerder richten naar een man die ze persoonlijk kennen, terwijl vrouwen zich eerder richten tegen een vrouw die ze persoonlijk kennen. Mannen richten zich ook vaker tegen bekende mannen of bepaalde bewegingen.

De percentages voor zelf toegegeven daderschap blijken een stuk hoger te liggen voor mensen die aangeven zelf ooit het slachtoffer geweest te zijn van cyberpesten. Voor een stuk kan dat te maken hebben met de reacties die mensen vertonen: heel vaak wordt het gedrag gekopieerd, gaan mensen 'even frank' hun mening verkondigen en in discussie gaan. 26% van de mensen die cyberpesten hebben meegemaakt, geven aan dat ze zelf ook ooit gemeen zijn geweest op sociale media. Nog eens 11% twijfelt eraan of hun gedrag als dusdanig omschreven moet worden.

Grafiek 9: Toegegeven daderschap naar eigen ervaringen cyberpesten

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)

Om de sociale onwenselijkheid wat af te zwakken, wordt de dadervraag zachter geformuleerd dan die naar slachtofferschap. Om echt van pesten te kunnen spreken, moet er een element van herhaling zijn. Uit de beschrijvingen van de ervaringen kan worden afgeleid dat het effect van pestgedrag soms net gecreëerd wordt doordat een groep van mensen samen een negatief klimaat creëren, eventueel zonder elkaar te kennen en hiervan op de hoogte te zijn.

Opnieuw werd aan mensen gevraagd om een beschrijving te geven van hun gedrag: “Kan je uitleggen wat je zoal deed op sociale media om iemand te treffen?” Er kwamen 206 antwoorden op deze vraag. De beschreven daden weerspiegelen in grote mate de ervaringen die beschreven werden door slachtoffers, met uitzondering van een aantal zaken: niemand geeft toe zich schuldig te maken aan seksuele intimidatie of wraakporno en niemand gebruikt voor zichzelf de term ‘seksistisch’. Bedreigingen worden ook nauwelijks vermeld. Maar verder gaat daderschap toegeven op zich verrassend makkelijk. Vaak vertellen mensen dat ze zich op eenzelfde manier verdedigd hebben tegen aanvallen.

Vanuit sociologisch oogpunt is het interessant om na te gaan in welke mate mensen beseffen dat ze sociale regels hebben overtreden, dat er ergens een grens is overschreden.

Spijt

Een eerste categorie zegt achteraf spijt te hebben. Als het mogelijk is, bieden ze excuses aan. Vaak gaat het over mensen die zich in een verhit debat laten gaan en dat maar achteraf beseffen. Ook bij de vele getuigenissen over het middelbaar onderwijs worden hier een hele reeks kanttekeningen geplaatst: jonge mensen laten zich meeslepen door het klasgebeuren en beseffen maar achteraf wat de impact van hun gedrag was en hoe fout dat ze waren.

Zich verantwoorden

Een tweede type verantwoordt zich. Dat het gedrag ergens onwenselijk is, lijken ze wel te toe te geven, maar er mag blijkbaar een uitzondering gemaakt worden voor bepaalde categorieën van mensen, zoals politieke tegenstanders (rechts versus links), mensen met een andere mening over gelijkheid (verschillende visies op feminisme, seksisme en racisme), mensen met een andere mening over religie (vaak pro en contra islam), of met een andere levensstijl (veganisten versus omnivoren) enz. Dit is een verontrustende vaststelling die gelezen kan worden als een symptoom van de groeiende tegenstellingen en een versterkt wij-zij-denken. De normale fatsoensnormen zouden dan niet meer gelden voor bepaalde categorieën van mensen waarop wordt neergekeken.

Nieuwe normaal?

Ten slotte zijn er mensen die de ruwe manier van interactie normaal lijken te vinden en ervan uitgaan dat iedereen zich daar maar moet aan aanpassen. Ze lijken sociale media als een virtuele oorlogszone te beschouwen. Cijfermatig gaat het om een kleine minderheid, maar afhankelijk van de platformen en de fora kunnen ze wel de toon zetten.

4. Seksistisch cyberpesten

Om na te gaan in hoeverre er sprake is van seksisme in cyberpesten is een inhoudsanalyse gemaakt van de drie open vragen die er betrekking op hadden. Er was ook een indirecte vraag naar seksisme, die op verschillende plaatsen in de vragenlijst terugkwam.

4.1 Seksisme als thema en mijnenveld

Een eerste vaststelling is dat seksisme op zich ook een thema is in de debatten op de sociale media. In de getuigenissen wordt er dus ook over seksisme en seksisten gepraat. Op zich is dat niet zo vreemd. Sociale media worden meer en meer de publieke arena waar mensen hun mening kunnen ventileren en in discussie treden. Seksisme blijkt voor heel wat van de actieve gebruikers één van de geliefde thema's. Samen met racisme, politieke overtuigingen, veganisme, religie, migratie, ... zijn meningen over seksisme stevast een rode lap op de stier.

Een vrouw getuigt: *“Ik werd uitgemaakt voor seksist omdat ik seksisme aan het aankaarten was.”*

Nu is het alleen maar aannemelijk dat graag over seksisme debatteren een motief is om deel te nemen aan de enquête, zeker voor de open enquête. Bovendien is de enquête onder meer verspreid via een betaalde Facebookcampagne. Daarbij werden een aantal criteria opgegeven, maar de algoritmes selecteren het publiek van een campagne op basis van ingeschatte interesses en de gebruikte beelden en slogans in de advertenties waren allemaal hete hangijzers in het seksismedebat.¹⁰

4.2 Subjectieve inschatting van seksistische motieven

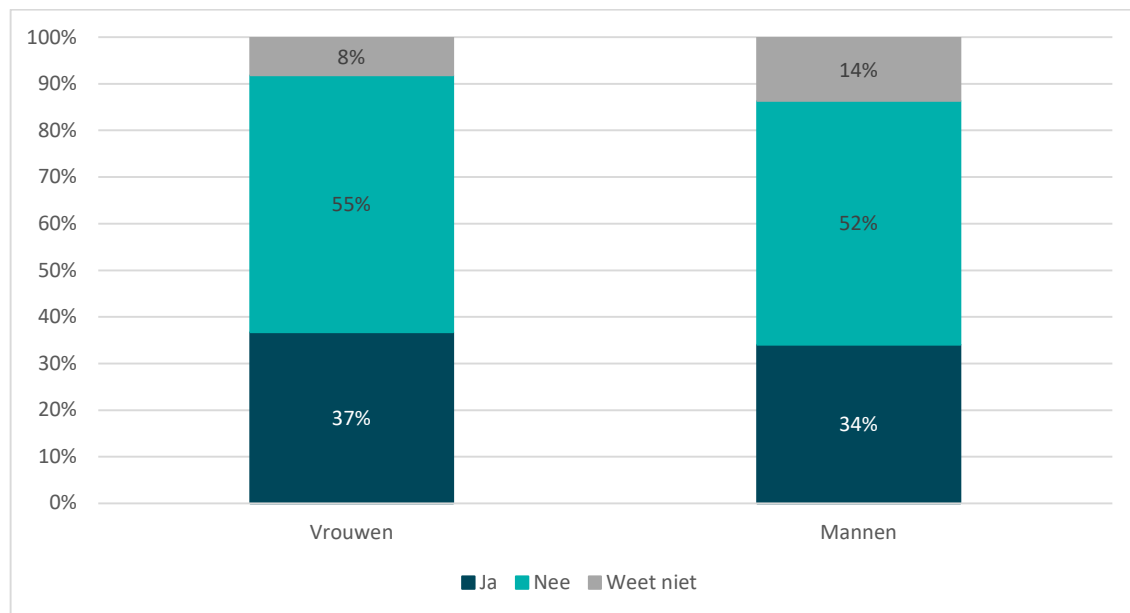
Er werd niet expliciet naar seksisme gevraagd. Enerzijds is het een te complex fenomeen om in één vraag te vatten, anderzijds was het nodig om verder te gaan dan de mate waarin mensen zich bewust

---

¹⁰ De Facebookcampagne werd beschreven in het rapport: ‘Dataverzameling en respons’, dat kan worden gedownload via: https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/enquete_youtoo
De Facebook fallacy wordt ook besproken in de bijdrage ‘#MeToo’.

zijn van seksisme. Seksistische motieven werden omschreven als “iemand aanvallen, omdat die een vrouw is, of een man is, met de bedoeling die persoon als vrouw of als man te vernederen”. De vraag was: “Heb je ooit de indruk gehad dat iemand je aanviel op sociale media, om je als vrouw/als man te vernederen, of je in je vrouwelijkheid/mannelijkheid te treffen?” Van de mensen die eerder aangaven ooit het slachtoffer geweest te zijn van cyberpesten, schat iets meer dan een derde in dat dit ooit gelinkt was aan hun gender. Een vrij grote groep antwoordt op deze vraag dat ze het niet weten: 8% van de vrouwen en 14% van de mannen. Dat kan erop wijzen dat het iets is wat sommige mensen zich nooit afvragen, waardoor de vraag voor hen te abstract wordt. Het is ook mogelijk dat ze het moeilijk vinden om in te schatten wat de dader bedoeld heeft.

Grafiek 10: Subjectieve inschatting van motieven: als vrouw of als man vernederd worden of getroffen in je vrouwelijkheid of mannelijkheid, naar geslacht

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)

Opvallend is dat wanneer er niet letterlijk gevraagd wordt naar seksisme en er gewerkt wordt met een omschrijving, mannen dat nagenoeg even vaak zo ervaren als vrouwen.

Respondenten konden aangeven dat ze zich als man én als vrouw geïdентificeerd gevoeld hadden. Dat kwam bijna niet voor. De groep transgender en non-binaire respondenten die ooit het slachtoffer werden van cyberpesten is vrij klein in de enquête, maar het verschil in percentage is erg groot: drie op de vier van hen geven aan dat ze zich ooit als vrouw óf man geïdентificeerd voelden en aangevallen in hun vrouwelijkheid óf mannelijkheid. Het lijkt er dus op dat transgender en non-binaire personen meer te maken krijgen met seksisme of zich er veel sterker van bewust zijn.

4.3 Analyse van seksistisch gedrag

In de steekproefgroep bevatte één op vijf getuigenissen elementen van seksistisch gedrag, in de open enquête was dat één op drie. Seksisme is niet enkel iets dat mannen ten opzichte van vrouwen plegen. Er bestaat zoiets als seksistisch ‘haantjesgedrag’ van mannen ten opzichte van andere mannen. Ook vrouwen kunnen seksistisch gedrag aan de dag leggen en andere vrouwen ‘op hun plaats’ zetten of mannen aanvallen, omdat ze niet voldoen aan de stereotypen.

Er kunnen een aantal heel duidelijke seksistische patronen worden herkend in de beschreven ervaringen. Het gaat dan in feite om vormen van machtsvertoon die een bepaalde genderverhouding trachten te herstellen, namelijk het onderschikken van vrouwen aan mannen. Gendergelijkheid is vandaag de dag dikwijls het uitgangspunt en de veronderstelde norm. Seksisme is dan een beweging die daar tegenin gaat. De verschillende vormen van cyberpesten kunnen hierin herkend worden, maar het seksisme voegt daar nog een extra dimensie aan toe.

Neerbuigende of kleinerende uitlatingen

Middelen die in seksisme gebruikt worden zijn onder andere neerbuigende uitlatingen tegen vrouwen. Een vrouw van zeventig getuigt dat ze werd aangesproken met *“meiske”* en zich daar erg aan stoorde. Seksistische scheldwoorden, die dikwijls gebruikt worden bij straatintimidatie, worden evengoed in de virtuele publieke ruimte gebruikt. Termen als *“trut”, “hoer”, “pute”* of *“dikke koe”* zijn seksistische scheldwoorden. Net als op straat is dat scheldgedrag verre van neutraal. Een vrouw stelt: *“Waarom worden dergelijke (anonieme) accounts überhaupt toegelaten? Het komt er eigenlijk op neer dat je je als vrouw je niet helemaal 'veilig' voelt online, net zoals soms op straat, en dat is echt problematisch.”*

Vanzelfsprekend is op een respectvolle manier met elkaar omgaan het ideaal hier. Het is niet de bedoeling dat de seksistische scheldwoorden zouden worden vervangen door niet-seksistische.

Body-shaming of kritiek op het lichaam

Vaak hebben de vernederende commentaren bij foto's betrekking op hoe mensen eruitzien en hun lichamelijke kenmerken. Iemands lichaam bekritisieren of belachelijk maken vertrekt dikwijls vanuit een seksistische houding. Mensen worden er dan op afgerekend dat ze niet voldoen aan een ideaal van vrouwelijkheid of mannelijkheid.

Transgender en non-binaire personen blijken hier heel vaak mee geconfronteerd te worden. Iemand vertelt: *“Ik ben transgender. Mensen vragen me wat mijn geslacht is, vragen me foto's van mezelf van vroeger, zeggen me dat ik geen man ben, dat ik maar een vrouw ben, dat ik een mislukte lesbienne ben, dat mijn penis niet echt is, dat ik ondanks alles toch een vrouw ben, dat ik mooier was als vrouw, dat ik nu lelijk ben, dat ik niet te klagen heb omdat ik dit zelf voor mijn lichaam gewild heb...”*

Vaak worden er nog andere haatboodschappen onder gemengd. Een vrouw getuigt hoe ze bedreigd werd: *“Ik werd bedreigd op Twitter omdat ik me solidair verklaard had met een verkrachtingslachtoffer. De verkrachter was een beroemde voetballer. Een anoniem Instagram-account becommentarieerde mijn foto (een foto van mij naast een kaart van Afrika op mijn kantoor) dat ik zo dik was dat alleen Afrikaanse mannen seks met mij zouden willen hebben.”* Dit is racistisch en seksistisch.

Vrouwelijke experten aanvallen

Eén van de meest opvallende vormen is het specifiek aanvallen van vrouwen met expertise. Standaarduitspraken zijn bijvoorbeeld *“Ga terug naar uw keuken”*. Vrouwen willen weghouden van specifieke fora, waar bijvoorbeeld nieuwe games worden besproken, kan als machistisch machtsvertoon beschouwd worden.

Iemand getuigt: *“Ik ben een meisje dat geïnteresseerd is in alles wat met Japanse anime te maken heeft en op een dag werd mij in een commentaar gevraagd om een keuze te maken tussen bepaalde personages. Ik antwoordde oprecht en een jongen besloot daarop me aan te vallen en me te vernederen door te zeggen: ‘Je bent een meisje en je zou een kenner zijn? Ga je toch verstoppen in je keuken. Het*

is hier voor de jongens, niet voor jou'. De administrator van de pagina nam me niet in bescherming en anderen begonnen met hem mee te doen. Ik kreeg ook privéberichten in de trant van: ga je toch verstoppen, hou er toch mee op je als een grietje te gedragen, ..."

Deze agressie is seksistisch, omdat er getracht wordt vrouwen te doen zwijgen en te doen verdwijnen uit de publieke arena. Iemand getuigt: *"Ik ben vrouwelijke, progressieve, linkse politica. Cyberpesterij is een systematische tactiek tegenover vrouwen als ik. Soms merk ik het al niet meer. Maar het beïnvloedt wel mijn gedrag en dat van kennissen van me."*

Zelfs voor vrouwen die zich niet laten weggagen, kan dit heel veel energie kosten. Energie en tijd die niet op een andere manier aan zinnigere dingen besteed kunnen worden.

De intelligentie van vrouwen systematisch onderschatten

Daarmee verwant, maar iets subtieler, is het systematisch onderschatten van de intelligentie van vrouwen en het overschatten van die van mannen. De veronderstelling is dan dat er wel geen expertise zal zijn en dat om het even welke mening die geformuleerd wordt, moet worden bijgestuurd. Een vrouw vertelt: *"Ik werd beledigd en intellectueel gekleineerd toen ik sprak over onderwerpen die betrekking hadden op mijn vakgebied, maar mijn gesprekspartners wisten dat natuurlijk niet."* Een andere vrouw neemt de term 'mansplaining' in de mond: *"Mansplaining door een man die me ervan beschuldigde 'te feministisch' te zijn (!!!)"* Het fenomeen van de mansplaining komt erop neer dat mannen op een neerbuigende manier iets uitleggen aan een vrouw die dat zelf goed weet. Een jonge vrouw vertelt over herhaalde ervaringen hiermee: *"Meestal proberen ze je standpunt onderuit te halen, enkel en alleen omdat je jong en knap bent."* Leeftijd speelt dan ook een rol. Het is een seksistisch uitgangspunt als er van jonge, mooie vrouwen verwacht wordt dat ze hoofdzakelijk daarmee bezig zijn: met jong en mooi zijn.

Ex-partnergeweld¹¹

Geweld tussen partners of ex-partners wordt ook als een vorm van gendergerelateerd geweld gezien. Het verhaal van de man die online gestalkt werd door zijn ex is daar een voorbeeld van. Vaak neemt online geweld van een ex-partner de vorm aan van seksuele intimidatie of zelfs wraakporno.

Zwangere vrouwen, moeders of vaders aanvallen

Zwangere vrouwen aanvallen, of mensen specifiek aanvallen als moeder, of als vader zijn ook vormen van seksisme. Een vrouw vertelt hoe ze het er moeilijk mee had een *"slechte moeder"* genoemd te worden, naar aanleiding van een ruzie tussen schoolkinderen waarbij haar zoon betrokken was.

Een zwangere vrouw die in een verkeersongeval betrokken was, werd op sociale media hard aangepakt: *"zonder mij te kennen, zonder de omstandigheden van het ongeluk te kennen, werd ik door heel wat mensen veroordeeld, ze deelden het artikel op sociale netwerken, beledigden vrouwelijke chauffeurs en noemden zwanger achter het stuur kruipen roekeloos..."*

---

¹¹ De getuigenissen over cyberpesten bevatten enkel voorbeelden van geweld door ex-partners, niet door huidige partners.

Victim-blaming of het slachtoffer de schuld geven

Een specifieke vorm van seksisme is wanneer andere mensen gaan meedoen. Een vrouw stoort zich erg aan uitspraken als: *“Femicide is hun eigen schuld. Ze moeten bij de eerste klap maar vertrekken”*. De schuld wordt dan bij het slachtoffer gelegd.

Seksisme is geen individueel gegeven. Een maatschappelijke ordening wordt gedragen door een gemeenschap van mensen. In de praktijk betekent dat vaak dat de omgeving een gedrag tolereert of zelfs aanmoedigt. Wanneer anderen gaan meedoen met het seksistisch gedrag, zijn dat secundaire daders. Omstanders bereiken en overtuigen betekent daarom vaak een keerpunt in de strijd tegen seksisme. Zo wordt de strijd tegen partnergeweld bijvoorbeeld een stuk gemakkelijker op het moment dat de dader beseft dat het niet acceptabel is om je partner te slaan en het ook niet langer wordt goedgepraat door de omgeving.

Omgekeerd seksisme: alle mannen zijn seksisten en verkrachters

Hoewel seksisme niet symmetrisch is – het treft vrouwen harder dan mannen – is het wel een mes dat aan twee kanten snijdt. Er bestaat zoets als omgekeerd seksisme, waarin mannen worden aangevallen en niet in hun waarde gelaten. De automatische gelijkschakeling van man met seksist is op zich seksistisch. Hetzelfde geldt voor de veronderstelling dat iedere man seksueel grensoverschrijdend gedrag wil stellen, of zelf nooit een slachtoffer kan geweest zijn. Mannen getuigen van homofobie, racisme, partnergeweld, stalking, online seksuele intimidatie, body-shaming, discriminatie op grond van scholingsgraad, antisemitisme, ... Er zijn genoeg voorbeelden van mannen die het slachtoffer worden.

Sommigen geven aan hoe ze botsen op de veronderstelling dat zij als man automatisch seksuele roofdieren zouden zijn. Iemand getuigt: *“dat een man enkel vriendelijk is tegen een vrouw als hij seks wil met die vrouw, terwijl ik vriendelijk ben tegen mannen én vrouwen omdat ik liever vriendelijk ben tegen alle mensen.”*

Ook de veronderstelling dat mannelijk slachtofferschap niets zou voorstellen, is seksistisch. Een homoseksuele man getuigt: *“dat opeisen van een soort martelaarschap, zo van: ‘jij kan het niet erg hebben, want je bent man en blank’”*.

Een andere man die op sociale media zijn verhaal deelde als slachtoffer van partnergeweld, werd daar heel vaak op afgerekend: *“Mensen die me systematisch op een vernederende manier uitschelden, (...) Mensen die me berichten blijven sturen om te laten weten wat een waardeloos persoon ik ben, en hoe ik het verdien om zelf slachtoffer te worden van partnergeweld of seksueel geweld (wat ik overigens ben geweest). Dat komt meestal van vrouwen, maar ook van een occasionele man, en aanleiding is gewoonlijk iets dat ik schrijf over mannelijke slachtoffers van geweld of vrouwelijke plegers.”*

Zelf seksist?

In de getuigenissen over het eigen toegegeven ouderschap kunnen eveneens vormen van seksisme worden teruggevonden, maar niemand noemt zichzelf ‘seksist’. Wel geven mensen toe dat ze anderen soms lelijk noemen (body-shaming), of haatspraak plegen tegen bepaalde categorieën waar ze op neerkijken. Sommigen zien er verder geen graten in om iemand te labelen als prostituee of als slet (slut-shaming), of ze leggen de schuld van geweld bij de slachtoffers (victim-blaming).

Zelfs nu seksisme een heet hangijzer is, blijkt er nog veel ruimte te bestaan voor bewustmaking rond de mechanismen die erachter zitten en de verschillende verschijningsvormen.

5. Online seksuele intimidatie

In één op de vijf getuigenissen zijn er verwijzingen naar online seksuele intimidatie. Bij de steekproefgroep is dat één op zes, in de open enquête is dat één op vier en half.

Er is sprake van seksuele intimidatie wanneer iemand iets doet met een seksuele connotatie waardoor de waardigheid van de andere persoon wordt aangetast en er een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd. In de vorige paragrafen zijn er al enkele voorbeelden van online seksuele intimidatie ter sprake gekomen. Een profielfoto vervangen door een pornografisch beeld, bijvoorbeeld. Een meisje vertelt: *“Mensen met een anoniem account schreven onder mijn foto dat ik een hoer was.”* Een ander meisje vertelt dat iemand in de commentaren schreef dat ze *“een hete”* was.

Seksueel pestgedrag

Seksistisch cyberpesten krijgt blijkbaar vrij makkelijk een seksuele invulling. Iemand schrijft: *“Net als alle vrouwen kan ik niet meer tellen hoe vaak ik al vreemde verzoeken van onbekende mannen heb ontvangen, of foto's van hun penissen heb gekregen zonder mijn toestemming, of voor slet ben uitgemaakt alleen maar omdat ik mijn mening gaf.”*

Het lijkt weinig waarschijnlijk dat de daders zouden hopen dat hun doelwit hier enthousiast op zou reageren. Op geen enkele manier kan dit geïnterpreteerd worden als misplaatst flirten. De seksuele component dient enkel om het pestgedrag nog erger te maken en de verhoopte negatieve impact op het slachtoffer te vergroten.

Ongepast flirtgedrag

Mensen leren kennen en afspraakjes maken gebeurt vandaag de dag vaak online. Sommigen gebruikers van sociale media lijken ervan uit te gaan dat het hele internet een vrije zone zou zijn voor datinggedrag, terwijl dat buiten de juiste context net zo ongepast kan zijn als in het fysieke leven.

Iemand vertelt hoe een man naar aanleiding van een berichtje dat ze geplaatst had om iets te verkopen, via de privéberichten trachtte een gesprek aan te knopen en vervolgens agressief werd toen ze *“niet wou ingaan op zijn avances”*. Bij een andere gelegenheid speurde iemand op basis van erg weinig informatie haar en haar vriendin op online, om hen vervolgens voorstellen te kunnen sturen. Ze vond dit: *“opdringerig en creepy”*.

Ook dit ongepast flirtgedrag is verre van neutraal. Een vrouw vertelt hoe ze het uiteindelijk voor bekeken hield.

“Ik was aan het chatten over manga's en iemand begon me persoonlijke en intieme informatie te vragen. Toen ik hem negeerde, begon hij me te beledigen. Ik rapporteerde hem, hij werd verbannen uit de chat, maar ging dan verder in privéberichten. Ik heb geprobeerd een administrator te contacteren om hem permanent te laten verbannen, maar mijn verzoek werd niet aanvaard. Ik heb dan zelf die site voorgoed verlaten.”

Ongevraagde en ongewenste seksuele voorstellen

In de beschrijvingen worden ook regelmatig ongevraagde en ongewenste seksuele voorstellen vermeld. Een man getuigt: *“Ik kreeg obscene video's toegestuurd”*. Een andere man heeft het over: *“Intimidatie door zogenaamd vrije vrouwen die God weet wat gedaan willen krijgen van een man!”*

Een gewoon gesprek kan soms ook snel ontaarden. Een vrouw vertelt: *“Toen ik jong was, communiceerde een man met me en dat ging de verkeerde kant uit.”*

Iemand anders getuigt: *“Berichten met seksuele connotaties, en foto's van penissen, zonder mijn toestemming. Herhaalde berichten nadat ik herhaaldelijk had verklaard dat ik het gesprek niet wilde voortzetten.”*

Het slachtoffer objectiveren

Verder doet de beeldcultuur van sociale media sommige mensen blijkbaar vergeten dat achter foto's en verhalen nog altijd reële personen schuilgaan. Een jongeman getuigt: *“Kort gezegd, commentaar op foto's van mezelf (ik was 16, hoewel ik er altijd veel ouder uit zag) waarin die persoon beschreef wat hij met mij wou doen, alsof ik niet meer was dan een seksspeeltje.”*

Iemand objectiveren is ook een vorm van seksisme: het is de eigen verlangens als uitgangspunt en enig referentiepunt nemen en het slachtoffer miskennen in zijn of haar eigen seksualiteit.

Een meisje getuigt: *“Ik voelde me vies, schaamde me en ik had het gevoel dat ik virtueel seksueel misbruikt was.”*

Valse berichten

Ook valse berichten kunnen een instrument zijn in seksuele intimidatie. Iemand vertelt over haar tienertijd: *“Er deden valse geruchten de ronde over naaktfoto's die ik zou hebben verstuurd. Ik was 14 jaar oud en had helemaal niets verstuurd. Er circuleerden valse foto's en mensen stuurden me misplaatste berichten.”*

Dreigen met verkrachting

Bij de frequente bedreigingen komt ook regelmatig het dreigement met verkrachting voor. Dreigen met seksueel geweld is strafbaar, al lijken heel wat daders dat niet te beseffen.

Een vrouw vertelt over een online-vriend: *“Seksuele intimidatie op een blog door iemand waarvan ik dacht dat het een 'vriend' was (maar die ik nooit had ontmoet), die dreigde ermee me te vinden en me te verkrachten.”*

Seksuele chantage

Het afdwingen van seksuele gunsten wordt ook vermeld. Een vrouw vertelt over haar belager: *“Hij had de computervaardigheden om me te bedreigen, me te chanteren, zoals het hacken van facebookaccounts, om te krijgen wat hij wilde (seksuele gunsten). Als ik weigerde, dreigde hij me publiekelijk te vernederen via al mijn sociale netwerken.”*

Slachtoffers achtervolgen op internet

Soms wordt het seksueel geweld uit de fysieke wereld doorgetrokken naar de online-wereld. Een vrouw die klacht had ingediend tegen haar schoonvader voor verkrachting, werd vervolgens door hem volledig vernederd en zwartgemaakt op sociale media om haar te isoleren ten opzichte van vrienden en familie.

Een jong meisje vertelt: *“Nadat ik een klacht tegen hem had ingediend, wist hij mijn Facebook-wachtwoord te veranderen zodat ik er niet meer aan kon. Zo kon hij mijn newsfeed vol kritiek zetten om mijn vriendschappen te vernietigen.”*

Stigmatisering van seksualiteit die anders is dan doorsnee

Wie niet in het plaatje past qua levensstijl of seksuele oriëntatie wordt daar ook vaak op afgerekend. Stigmatisering van vrouwelijke seksualiteit of van seksualiteit die anders is dan doorsnee in het algemeen zijn vormen van seksisme. Wanneer dat concreet vertaald wordt naar iemand persoonlijk, dan wordt het seksuele intimidatie.

Een man vertelt: *“Ik word meteen weggezet als een oude reactionair of een incel, als ik niet geïnteresseerd ben in seks met vrouwen. Hoe is dat minder schandalig dan een meisje een slet noemen omdat ze te veel seks wil? Ik vind dat hypocriet. Een man hoeft geen partner te hebben om mee te tellen.”*

Seksueel geweld bagatelliseren

Op het internet is gewelddadig pornografisch beeldmateriaal voorhanden. Door dit seksueel geweld af te doen als normaal, wordt dat geweld en de impact ervan gebagatelliseerd en wordt tegelijk ook een vijandig klimaat gecreëerd. Geweld bagatelliseren is ook een vorm van seksisme.

Een studente vertelt hoe een studiegenoot op een Facebookgroep beelden van een verkrachting postte als ‘grap’: *“Ik heb toen in een openbare post commentaar geleverd op deze beelden en gezegd dat het vernederend was en dat deze beelden niet thuishoorden in een studiegroep waar niemand erom had gevraagd. De jongen in kwestie schreef me verschillende (aanvankelijk agressieve) berichten waarin hij me vertelde dat ik te gespannen was, dat ik in het verleden misschien slechte seksuele ervaringen had gehad, maar dat ik deze beelden met humor moest opvatten. Hij zei mij toen dat ik niet het recht had publiek te zeggen dat hij zich moest schamen, hoewel ik hem in de post niet eens bij naam had genoemd.”*

In het onderzoek werd er gevraagd naar onaangename ervaringen. Er werd niet specifiek naar seksuele intimidatie gevraagd. Het is verontrustend dat dit zo frequent naar bovenkomt in de getuigenissen. De veiligheid op sociale media moet duidelijk beter.

6. Wraakporno

Typisch aan veel sociale media-platformen is de sterke klemtoon op het visuele aspect. Sociale media vormen in de eerste plaats een beeldcultuur. Wraakporno, of beter het niet-consensueel verspreiden van seksueel getinte beelden en opnames, is daar een uitloper van. Als verschijnsel gedijt het in een context van online seksuele intimidatie en het frequent overschrijden van andermans grenzen.

Het delen van seksueel getinte beelden en opnames, dat wil zeggen zonder dwang en met wederzijdse toestemming, wordt door veel mensen ervaren als een vorm van intimiteit. Daar is op zich niets mis mee. Na het beëindigen van een relatie moet het even vanzelfsprekend zijn om elkaars intiem beeldmateriaal te wissen, als een huissleutel teruggeven.

6.1 Frequentie

Op basis van de enquête #YouToo? kan een schatting gemaakt worden van hoe vaak wraakporno voorkomt. De vragenlijst bevatte een aantal vragen over het thema.

‘Iemand stuurde ongewenst een naaktfoto van jou door aan anderen, of zette die online.’

Op deze vraag antwoordt 1% van de Belgen bevestigend. Bijna evenveel mannen (1,2%) als vrouwen (1,4%) hebben dit al meegemaakt. 1 op 100 lijkt weinig, maar schijn bedriegt, want ieder geval is er één te veel. Op de Belgische bevolking van 18 tot 64 jaar komt dat neer op ongeveer 70.000 gevallen.

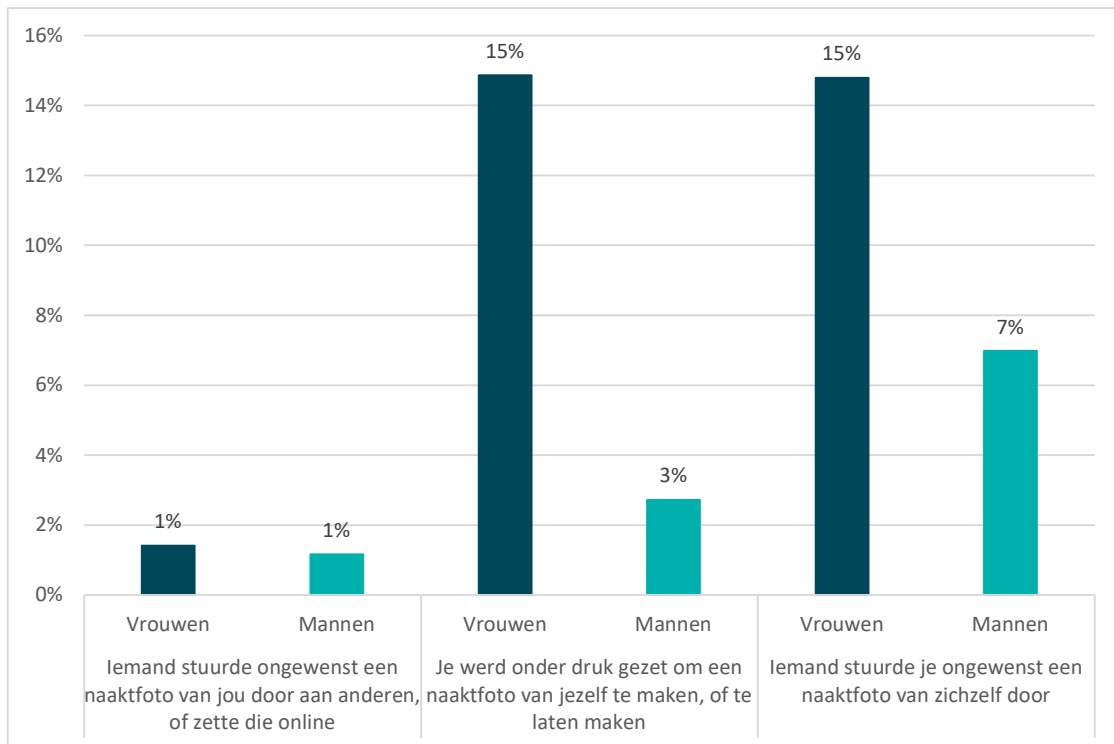
‘Je werd onder druk gezet om een naaktfoto van jezelf te maken, of te laten maken.’

Vrouwen maken vijf keer meer mee dat ze onder druk worden gezet om een naaktfoto van zichzelf te maken, of te laten maken. 15% van hen heeft dat meegemaakt. Bij mannen antwoordt 3% bevestigend op deze vraag.

‘Iemand stuurde je ongewenst een naaktfoto van zichzelf door.’

Een andere vorm van grensoverschrijdend gedrag is het doorsturen van een eigen naaktfoto aan iemand die dat als een inbreuk ervaart. Vrouwen maken dit tweemaal vaker mee dan mannen. 15% van de vrouwen en 7% van de mannen heeft dit al ooit ervaren.

Grafiek 11: Ongewild verspreiden, maken, of toesturen van naaktfoto's

Bron: IGVM, enquête #YouToo? 2020 (gew.st.)

6.2 Slachtoffers van wraakporno

Van de respondenten van wie in het afgelopen jaar ongewenst naaktfoto's werden verspreid, was de jongste 21 jaar, de oudste 65. Dat doorkruist de idee dat dit enkel jongeren zou overkomen.¹²

¹² De prevalentiecijfers (hoe vaak iets voorkomt) uit de enquête #YouToo? zijn gebaseerd op de gewogen steekproefgegevens. Voor het analyseren van verbanden en profielen worden alle beschikbare data gebruikt.

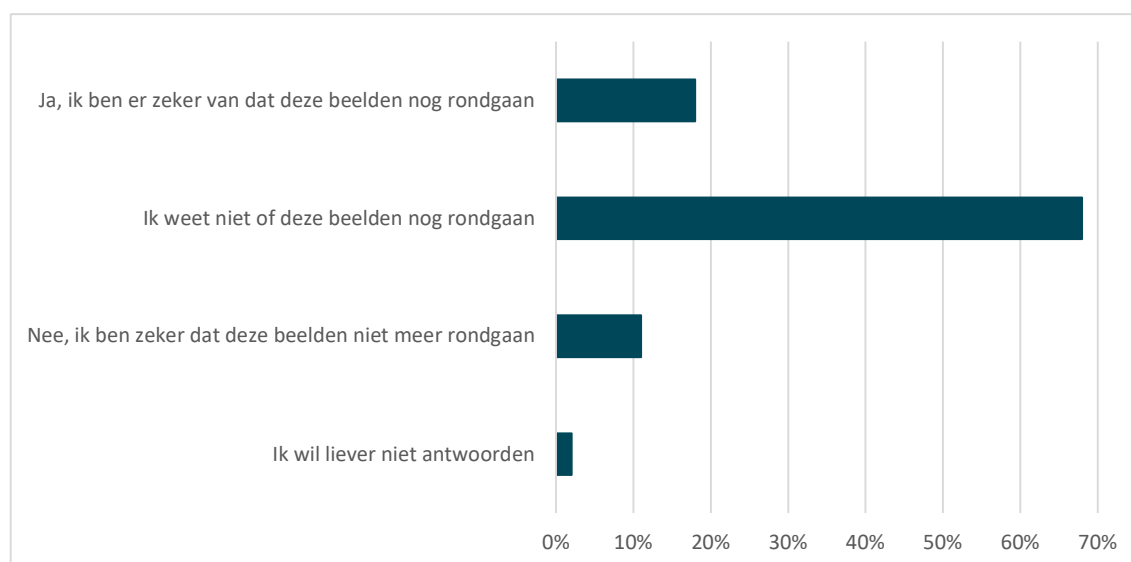
Mensen die minstens één van de vormen van het ongewenst verspreiden, maken of toesturen van naaktfoto's hebben meegemaakt, zijn significant vaker vrouw, gemiddeld jonger, wonen vaker in Wallonië en zijn vaker holebi of transgender.

Als de analyse gemaakt wordt van de welzijnsvariabelen, dan blijkt er geen verband te zijn met de mate waarin mensen tevreden zijn over hun uiterlijk of seksleven. Wel geven mensen die één van deze drie vormen van online seksueel geweld hebben meegemaakt, een significant lagere score op hun algemene gezondheidstoestand en de ervaren levenskwaliteit.

6.3 Kenmerken van de ervaringen

In de enquête Wraakporno werd er specifiek ingezoomd op de ervaringen rond wraakporno. Er werd geen steekproef getrokken en de onderzoeksgroep kan niet als representatief beschouwd worden. De resultaten moeten dus eerder gelezen worden als indicatief.

Grafiek 12: Gaan de beelden nog rond?

Bron: IGVM, enquête Wraakporno 2021

Respondenten werden gevraagd of ze dachten dat de beelden nog steeds circuleren online. Maar één op de tien geeft aan er zeker van te zijn dat de beelden niet meer rondgaan. Zeven op de tien zijn hier onzeker over en twee op de tien bevestigen dat de beelden nog rondgaan.

Eén op twee geeft aan op de beelden minderjarig te zijn.

Bij de helft is de dader de ex-partner. Bij één op drie gaat het om een kennis, een vriend of een vriendin.

Meestal gebeurt de verspreiding door de beelden te laten zien of te delen via sociale media, chat of email. In één op de zes gevallen werden beelden geüpload naar een pornosite. In één op de zeven naar een dating site of app.

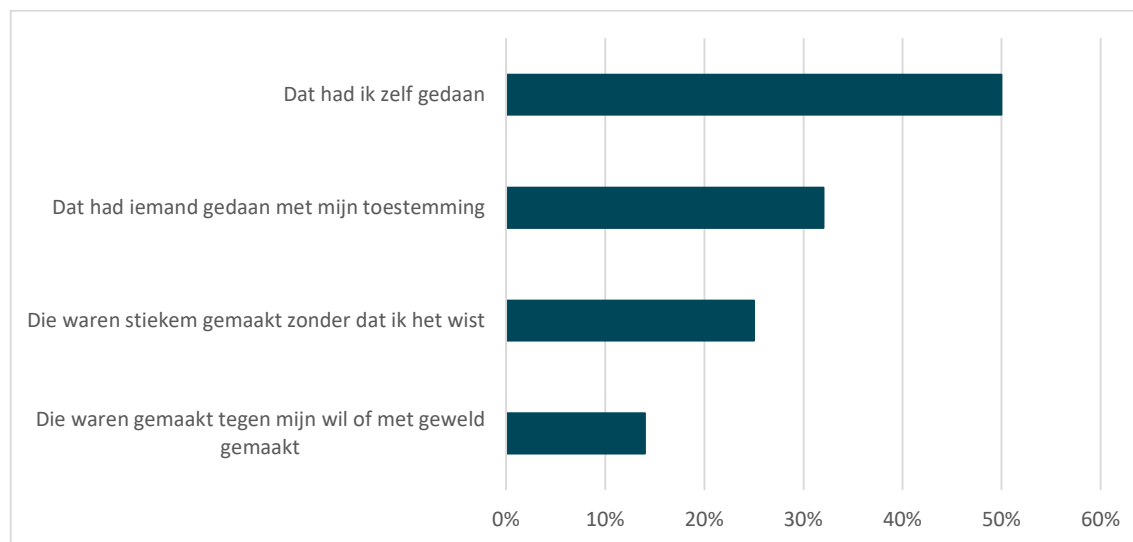

Mensen die bepaalde vormen van seksisme hebben meegemaakt worden vergeleken met de groep die dat niet heeft meegemaakt. Meer info op:

https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/enquete_youtoo

Er werd ook gevraagd wie de beelden gemaakt had. Omdat het om meerdere beelden en ervaringen kon gaan, konden respondenten meer dan één antwoordmogelijkheid aanklikken. De helft van de respondenten gaf aan (minstens sommige) van de beelden zelf gemaakt te hebben. Bij één derde ging het (onder andere) om beelden die gemaakt waren met toestemming. Eén op de vier maakte mee dat er beeldmateriaal werd genomen zonder dat ze dit wisten. Bij één op de zeven kwam er geweld aan te pas of werd er tegen hun wil gefilmd of gefotografeerd.

Grafiek 13: Wie had die beelden gemaakt?

Bron: IGVM, enquête Wraakporno 2021

Eén op de drie respondenten zoekt bij niemand hulp.

Eén op de twee vraagt degene die de beelden heeft verspreid of daarmee dreigt om ze te verwijderen of ze niet te verspreiden. Eén op de zes contacteert de betrokken platformen met de vraag om de beelden te verwijderen.

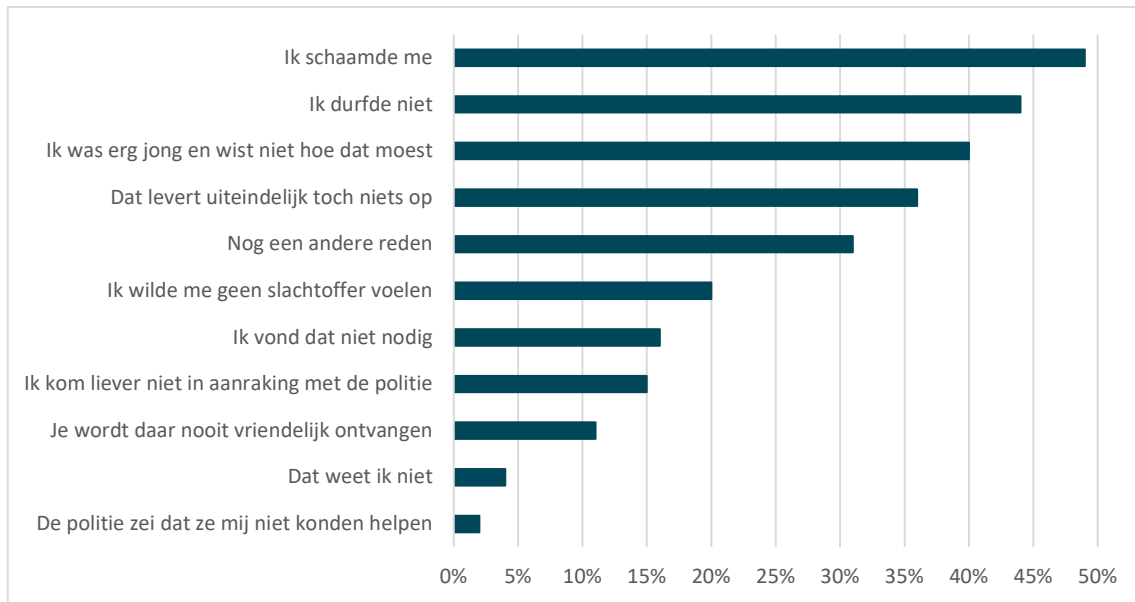
Maar één op zes doet aangifte bij de politie. Redenen om niet naar de politie te gaan zijn vooral schaamte, niet durven, te jong zijn om te weten hoe dat moet en niet geloven dat het iets oplevert.

Respondenten konden meerdere antwoorden aanklikken. De helft geeft aan zich te schamen. Vier op tien geven aan dat ze te jong waren en niet wisten hoe dat moest. Twee op tien zeggen dat ze zich geen slachtoffer wilden voelen. Eén op tien vertrouwt er niet op dat de politie hen vriendelijk zou ontvangen. Een enkeling wordt daadwerkelijk wandelen gestuurd.

Eén op de drie gaf een verduidelijking via de optie andere redenen. Zo wordt onder andere vermeld dat de dader al gearresteerd was voor andere zedenfeiten, dat men bang was omdat de daders dreigementen hadden geuit, dat de dader beschermd werd door een machtige vader waardoor het slachtoffer zelf van school werd gestuurd, dat het emotioneel zwaar was, dat men angst had dat het dan nog langer zou duren voordat de affaire zou gaan liggen, dat men de ernst van de feiten maar veel later ging beseffen, dat de familie het allemaal in de doofpot wilde steken, of dat: *“Ik besepte niet dat wanneer je partner stiekem video’s van je maakt tijdens seksuele handelingen, dat dit verkeerd was, laat staan strafbaar.”*

Grafiek 14: Waarom heb je geen aangifte gedaan bij de politie?

Bron: IGVM, enquête Wraakporno 2021

6.4 Beschrijving van de ervaringen

De enquête wraakporno bevatte een open vraag waarin mensen hun ervaringen konden neerschrijven. In de enquête #YouToo? bevatte het antwoord op de open vraag bij cyberpesten in één op de twintig gevallen een verhaal over wraakporno. Omdat het niet zo belangrijk is uit welke enquête de voorbeelden komen, worden beide enquêtes hier samen geanalyseerd.

Er is weinig voor nodig

Een eerste vaststelling is dat het erg makkelijk is om het slachtoffer te worden van wraakporno. Eigenlijk komt er niet meer bij kijken dan dit: *“Er waren foto's van mij online gezet zonder mijn toestemming. Ik wist er niets van. Mijn ex had dat gedaan.”*

Onder druk gezet

Verschillende jonge vrouwen vermelden dat ze onder druk werden gezet. Iemand getuigt: *“Hij heeft me een paar dagen lastiggevallen voor een naaktfoto.”* Die psychologische druk is op zich ook een vorm van geweld. Voor wie het meemaakt, gaat het vaak samen met een gevoel van onzekerheid, schaamte, angst en je kwetsbaar voelen. Een andere vrouw vertelt: *“Die jongen zette me onder druk om naaktfoto's te sturen en jaren later heeft hij me nog eens zo'n naaktfoto van mezelf toegestuurd, wat ik als bedreigend ervoer. Nog steeds vraag ik me wel eens af of hij die foto's nog heeft en of hij ze tegen me gaat gebruiken.”*

Misbruik van vertrouwen

Als het beeldmateriaal in vertrouwen gemaakt en gedeeld is, maar achteraf een andere bestemming krijgt, ervaren de meesten dat als een misbruik van vertrouwen. Een meisje schrijft: *“Het gebeurde*

verschillende keren en elke keer dacht ik dat ik hem wel kon vertrouwen. Ik heb het nooit aan iemand verteld, maar de laatste keer was die persoon een volwassene en ik minderjarig.”

Bij die vertrouwensbreuk komt dikwijls een vertrouwensbreuk in tweede orde. Wie de beelden bekijkt, maakt zich immers eveneens schuldig. Een vrouw vertelt: *“Ik kwam er persoonlijk pas na vier jaar achter dat de beelden daadwerkelijk verspreid werden. Verschillende mensen in mijn omgeving waren ervan op de hoogte, maar vonden het niet nodig mij hierover in te lichten. Dat er zo licht overheen wordt gegaan, vind ik zorgwekkend. Die houding van ‘het is niet zo belangrijk’.”*

Imagoschade en seksueel geweld

Wraakporno is nooit onschuldig. Zo blijkt ook uit het verhaal van een jonge vrouw over haar tienertijd. De verspreiding van de beelden was aanleiding tot meer pesterijen, uitsluiting en seksueel geweld. Er werd een giftig klimaat gecreëerd op school waarbij iedereen haar als een ‘sletje’ ging behandelen: *“Er werd wraakporno verspreid over de hele school. Daarna probeerden mensen die ik niet kende seks met me te hebben. Zo was er een jongen die me liet verstaan dat hij me leuk vond, maar dat was alleen om seks te krijgen. Een andere jongen zei me dat hij me leuk vond om me in zijn auto te krijgen. Zodra dat gelukt was, deed hij hem op slot en begon me om seks te vragen. Zelfs terwijl ik huilde. Hij heeft me uiteindelijk niet verkracht en me naar huis gebracht. Ik werd ook in het publiek uitgescholden voor van alles en nog wat.”*

Ook bij volwassenen kan het circuleren van naakt- en seksueel getinte beelden de relaties met de omgeving grondig verstoren. Een vrouw vertelt: *“Gemeenschappelijke vrienden en vreemden waren volledig op de hoogte van mijn seksleven en behandelden mij daardoor opeens compleet anders.”*

Secundaire daders

Bovendien bestaat er zodra er beelden rondgaan altijd de kans dat er secundaire daders ten tonele verschijnen. Sociale media houden immers vaak de mogelijkheid in dat mensen met iets gaan meedoen. Een vrouw vertelt: *“Een video waarop ik seksuele handelingen uitvoerde die iemand van mij gemaakt had zonder mijn medeweten, werd zonder mijn toestemming op Facebook en op een pornosite gezet. Ik kreeg heel veel berichtverzoeken op Facebook en Instagram van mensen die me uitscholden voor hoer of slet, of die vieze voorstellen deden, of opmerkingen maakten. Ook werd ik meermaals bedreigd door mensen die zeiden dat ze deze video opnieuw online zouden verspreiden.”*

Ex-partnergeweld en pesterijen

Mensen kwetsbaar maken, hen publiek vernederen en imagoschade berokkenen, kan een doelbewuste strategie zijn. Iemand vertelt hoe de wraakporno onderdeel uitmaakte van de stalking door haar ex-partner: *“Mijn ex deelde intieme foto's op een forum. Daarna heeft hij jaren geprobeerd om mij bij ongeveer iedereen in diskrediet te brengen: ‘Ze is een teef, een vampier, ze doet me afzien’. Vreemd genoeg, kwam hij geloofwaardig over. Die giftige reputatie is meer dan tien jaar aan me blijven kleven op dat forum. Nog lang nadat ik er vertrokken was.”*

Dat doelbewust kwetsen kan zich overigens ook buiten de context van een beëindigde relatie of een onbeantwoord seksueel verlangen afspelen. Iemand vertelt over een kennis: *“Ze postte een topless foto van mij in een zwembad om me terug te pakken voor iets wat ik zei.”*

Chantage

Verschillende getuigen hebben het over oplichters die beweren dat ze gevoelig materiaal bezitten en ermee dreigen dat publiek te maken als er niet wordt betaald. Een man getuigt: *“Ik werd gewoon*

gechanteerd door mensen met slechte bedoelingen die geld wilden afpersen. Ze hadden mijn e-mailadres achterhaald en beweerden dat zij mij hadden gefilmd terwijl ik naar porno keek. Veel mensen zijn het slachtoffer geworden van dit soort dreigementen...” Zelfs als dat een fictief dreigement is, kan het heel effectief zijn. Een vrouw schrijft: *“Ook al was het spammail, mijn eerste reactie erop was paniek en me zorgen maken of het toch niet waar was.”*

Dat jonge tieners hiermee geconfronteerd worden is zorgwekkend. Een moeder getuigt: *“Mijn zoon is geconfronteerd met iemand die zijn sexting foto's wou doorsturen en werd bedreigd. Hij is dertien. De dader was anoniem. Gelukkig is het bij bedreiging gebleven. Ze wilde honderd euro van hem. Hij wist gelukkig niet hoe hij dat digitaal moest betalen en is naar mij gekomen met zijn probleem.”*

Psychologische impact

Steun uit de omgeving is heel belangrijk. Een jonge vrouw vertelt hoe ze het zonder haar vrienden waarschijnlijk niet gered had: *“Het is nu meer dan tien jaar geleden en ik had graag gezien dat een of andere organisatie mij toen had gesteund, ik stond er alleen voor. Gelukkig hebben mijn vrienden mij niet de rug toegekeerd. Ik heb mijn school en mijn leven normaal kunnen voortzetten, maar psychologisch laat het een spoor na... En ik ben heel blij dat jonge mensen vandaag gesteund worden, want sommigen zien geen andere uitweg dan zelfmoord, terwijl het leven daar niet mee eindigt. Het had voor mij ook slecht kunnen aflopen.”*

In veel getuigenissen komt naar boven hoe zwaar het is om met wraakporno om te gaan. De angst en de onzekerheid kan jaren aanslepen. Een vrouw vertelt hoe ze jaren later nog altijd bang is dat de dader zal herbeginnen. Alleen al het bezit van het beeldmateriaal geeft de andere macht. Een jonge vrouw vertelt: *“De gedachte dat mijn ex-partner deze video's nog steeds heeft en hier misschien zelfs nog steeds naar kijkt, geeft mij het gevoel dat ik machteloos en vies ben. Ik durf hem hier niet over aan te spreken omdat ik hoop dat hij de video's vergeten is. Bovendien blijft hij onze relatie romantiseren en stuurt hij af en toe nog berichten waarin hij uitlegt hoe hard hij mij mist, niet wetende dat ik op de hoogte ben van zijn grensoverschrijdend gedrag (de seksvideo's laten zien aan vrienden en kennissen). Ik was zestien jaar op het moment dat ik een relatie met hem had en hij was twintig jaar.”*

De ervaring kunnen plaatsen

Voor jongeren is het niet altijd makkelijk om de ervaringen te plaatsen. Een jongeman vertelt hoe zijn vrienden een naaktfoto van hem deelden. Iedereen deed daar heel lacherig over. Hij was daar zelf heel ongemakkelijk over, maar was niet in staat dat voor zichzelf of voor anderen onder woorden te brengen. Hij schrijft: *“Ik vond het niet echt erg, het was meer een grap tussen vrienden dan iets anders. Het stoorde me wel denk ik, maar ik minimaliseerde het. Ik weet zeker dat mijn vrienden me ook niet wilden kwetsen en zich niet realiseerden dat het mogelijk ernstig was. Ik heb ze dit ook nooit gezegd.”* Hij vult aan met: *“Ik realiseer me door dit soort onderzoek dat zelfs mijn onbelangrijk geval ernstiger is dan het leek.”*

Het is voor mannen en jongens vaak moeilijker om zich te realiseren dat ze slachtoffer werden, omdat dat niet strookt met wat ze geleerd hebben over mannelijkheid. Onbewust gaan mensen er dan van uit dat slachtoffer worden je minder 'man' zou maken. In een vorige paragraaf werd reeds beschreven hoeveel weerstand mannelijk slachtofferschap bij veel mensen oproept. Die foutieve inschatting kan een enorme barrière zijn voor het zoeken en aanvaarden van hulp.

Zich geen slachtoffer willen voelen is overigens één van de belangrijkste redenen waarom mensen niet naar de politie gaan na een geweldsmisdrijf. Naast schaamte en de overtuiging dat het toch niets zal

opleveren. Die schaamte hangt op zich ook samen met de stigmatisering van slachtoffers. De idee is dan dat slachtoffers ergens schuld hebben, minderwaardig zijn, of een bepaalde soort mensen zouden zijn. Dat is helemaal niet neutraal en speelt bovendien potentiële daders in de kaart. De term ‘slachtoffer’ is overigens ook niet neutraal en de herkomst van de term is weinig opbeurend. Er valt veel te zeggen om de term te vermijden, al is dat soms moeilijk zonder een goed alternatief.¹³

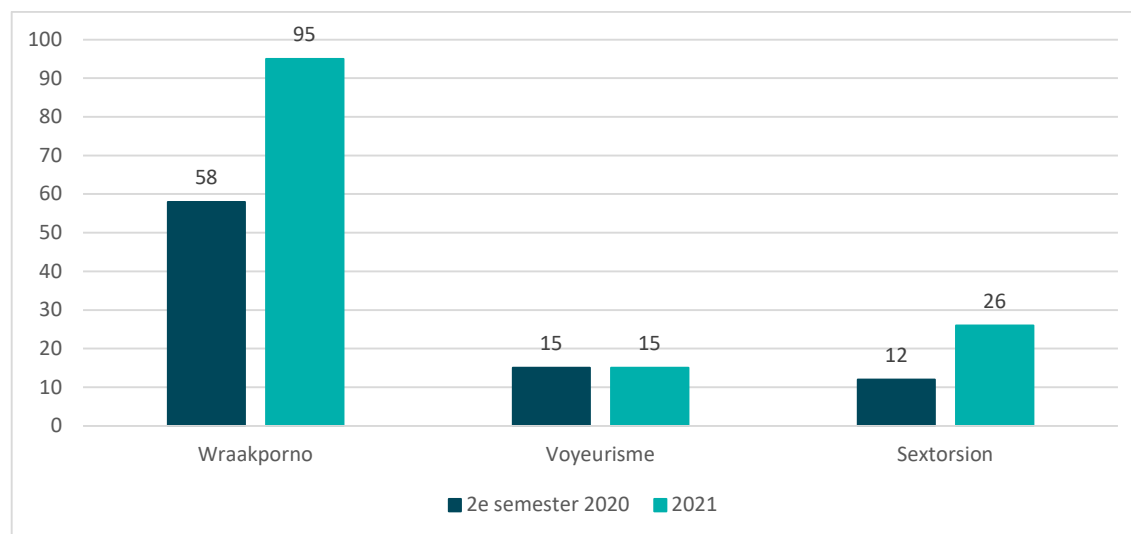
Een deel van de strijd tegen geweld speelt zich op dit terrein af: mensen handvaten bieden om geweldervaringen te duiden. Slachtoffers moeten bevestigd worden in de volgende zaken: geweld is iets dat je overkomt, je hebt er geen schuld aan, dat het psychisch moeilijk is om de geweldervaring te verwerken betekent niet dat je zwak bent, het is normaal dat dat moeilijk is. De schuld bij het slachtoffer leggen is een seksistisch mechanisme. Voor een stuk hebben mensen aangeleerd om dat ook bij zichzelf te doen. Het is heel erg belangrijk deze zogenaamde ‘victim blaming’ te ontmaskeren.

Net als bij andere vormen van seksueel geweld is er ook bij wraakporno lang niet altijd begrip voor wie het overkomt. Er wordt heel dikwijls verondersteld dat iemand er maar voor moet zorgen dat er geen beeldmateriaal bestaat en nooit de foute mensen vertrouwt. Het is essentieel dat de wetgeving hier geen rekening mee houdt: als iemand de beelden zelf gemaakt en gedeeld heeft met iemand, mag hij of zij daar altijd op terugkomen.

6.5 Meldingen bij het Instituut

Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen is bevoegd om seksisme te bestrijden. Bovendien is het Instituut sinds 1 juli 2020 ook specifiek bevoegd om slachtoffers van wraakporno bij te staan.

Grafiek 15: Aantal meldingen in verband met wraakporno, voyeurisme en sextorsion bij het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (1 juli 2020-2021)

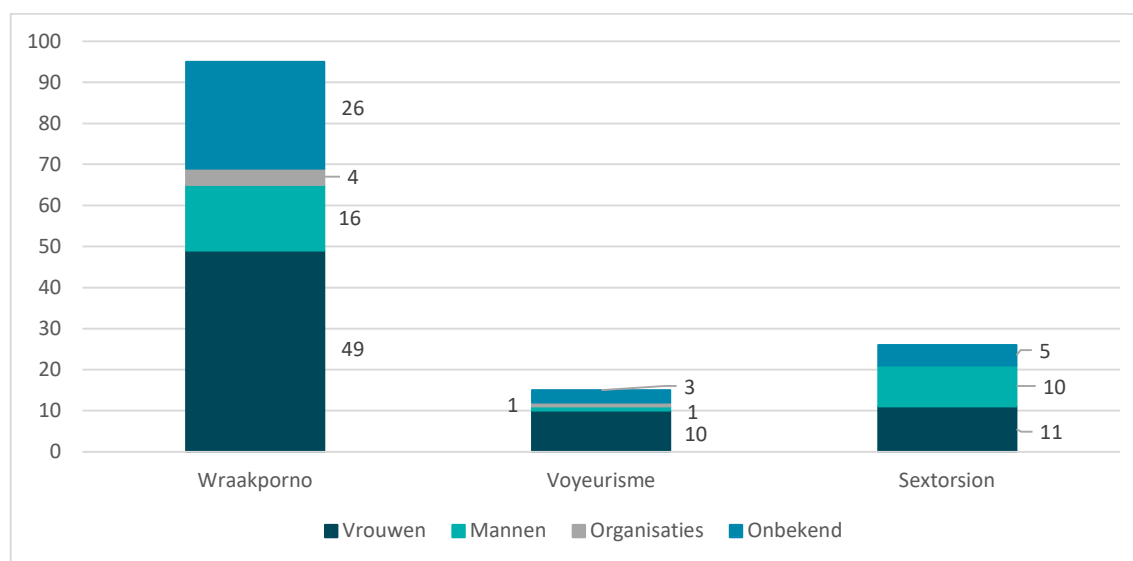
Bron: IGVM

¹³ Een interessant weetje is dat de term ‘slachtoffer’ eenzelfde etymologische oorsprong heeft in een aantal talen: victime, victim, Opfer. De term verwijst naar het dier dat geofferd werd aan de godheid om te compenseren voor de foute daden van iemand, als boetedoening. Het slachtoffer was per definitie onschuldig en werd opgeofferd voor de schuldige. Opgeofferd worden voor het belang van een ander, het is weinig verrassend dat de term aversie oproept.

Van 1 juli 2020 tot 31 december 2021 heeft het Instituut 153 meldingen van wraakporno ontvangen. In 30 dossiers ging het over voyeurisme en in 38 over sextorsion. Wanneer enkel de cijfers in 2021 worden bekeken, waren deze aantallen 95, 15 en 26. Gezien ze op een volledig jaar betrekking hadden, kan er niet van een stijging ten opzichte van 2020 gesproken worden.

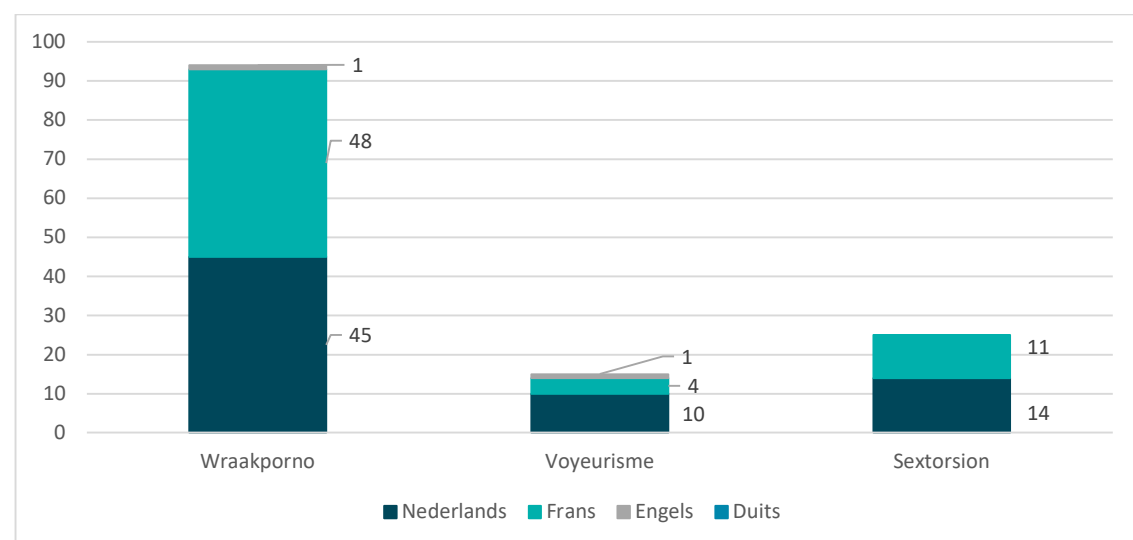
In 2021 werden 49 van de meldingen in verband met wraakporno gedaan door een vrouw en 16 door een man. Bij voyeurisme werden 10 van de meldingen gedaan door een vrouw en één door een man. Bij sextorsion is de verhouding meer gelijk. Daar waren er 10 meldingen van mannen en 11 van een vrouw. Organisaties kunnen eveneens zaken melden bij het Instituut. Bovendien hoeven mensen niet noodzakelijk hun genderidentiteit door te geven.

Grafiek 16: Aantal meldingen in verband met wraakporno, voyeurisme en sextorsion bij het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, naar melder (2021)

Bron: IGVM

Grafiek 17: Aantal meldingen in verband met wraakporno, voyeurisme en sextorsion bij het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, naar taal (2021)

Bron: IGVM

Naar taal is er een licht overzicht van Franstalige meldingen in verband met wraakporno en een sterk overzicht van Nederlandstalige meldingen in verband met voyeurisme.

7. Conclusie

Bij nieuwe vormen van sociale interactie lijken jammer genoeg ook nieuwe vormen van ontsporingen te horen. Wraakporno of het niet-consensueel verspreiden van naakt- of seksueel getint beeldmateriaal is een specifieke vorm van online seksuele intimidatie. Online seksuele intimidatie is op zich een specifieke vorm van seksistisch cyberpesten.

Van de mensen die minstens af en toe sociale media gebruiken geeft 11% aan ooit cyberpesterijen te hebben meegemaakt. Bij jongeren en mensen met een migratieachtergrond loopt dat op tot meer dan twintig procent. Aan de ene kant zijn er de aanvallen door bekenden die een verlengstuk zijn van het fysieke sociale leven en aan de andere kant zijn er de aanvallen door onbekenden, waarbij mensen reageren op thema's en op specifieke profielen.

Daderschap wordt ontvankelijk gemakkelijk toegegeven. Regelmatig getuigen mensen achteraf spijt te hebben, maar het komt ook veel voor dat mensen hun gedrag te verantwoorden vinden bij specifieke profielen of thema's. Dat lijkt een indicatie van een versterkt wij-versus-zij-onderscheid. Mensen aanvallen op sociale media is voor een minderheid de normale gang van zaken.

Iets meer dan een derde van de slachtoffers schat in dat ze werden aangevallen als vrouw of als man en dat de aanval erop gericht was hen in hun vrouwelijkheid of mannelijkheid te vernederen. Er is hier geen significant verschil naar geslacht. Bij transgender en non-binaire personen loopt dit aandeel wel aanzienlijk op: bij hen heeft drie op de vier deze vorm van geweld ervaren.

Uit de inhoudsanalyse van de voorbeelden die mensen geven, blijkt dat cyberpesten vaak seksistisch is. Seksistisch taalgebruik, denigrerende termen, stigmatisering van het lichaam, stigmatisering van vrouwelijke seksualiteit, stigmatisering van seksualiteit die anders dan doorsnee is, de schuld bij de slachtoffers leggen, het miskennen van de expertise of zelfs van de intelligentie van vrouwen... Het komt allemaal terug in de online-interactie. Ook omgekeerd seksisme, waarin mannen gevisieerd worden, komt voor.

Zelfs nu seksisme een heet hangijzer is, blijkt er nog veel ruimte te bestaan voor bewustmaking rond de mechanismen die erachter zitten en de verschillende verschijningsvormen.

Mensen bespreken in hun voorbeelden van onaangename ervaringen heel vaak ervaringen met online seksuele intimidatie. Het kan dan gaan over misplaatst flirtgedrag, maar ook over het doen van ongewenste en ongepaste voorstellen, het verderzetten van ex-partnergeweld of seksueel geweld online, het seksueel inkleuren van seksistisch cyberpesten, het bagatelliseren van seksueel geweld, bedreiging, chantage en wraakporno.

1% van de Belgen werd het slachtoffer van wraakporno. 15% van de vrouwen en 3% van de mannen werd reeds onder druk gezet om naaktfoto's te maken of te laten maken. 15% van de vrouwen en 7% van de mannen ontving reeds ongevraagd naaktfoto's.

Maar één op de tien slachtoffers van wraakporno geeft aan er zeker van te zijn dat de beelden niet langer circuleren. Twee op de tien weten zeker dat dat nog wel het geval is. In de meeste gevallen blijven slachtoffers met veel onzekerheid achter. Velen zijn bang dat de dader elk moment opnieuw kan beginnen. Of dat anderen het van hem of haar gaan overnemen. Eén op de drie zoekt bij niemand

hulp. Maar één op zes doet aangifte bij de politie. Redenen om niet naar de politie te gaan zijn vooral schaamte, niet durven, te jong zijn om te weten hoe dat moet en niet geloven dat het iets oplevert.

Slachtoffers van wraakporno getuigen van misbruik van vertrouwen, onder druk gezet worden, chantage, de psychologische impact, imagoschade, verstoorde relaties met de omgeving, of het moeilijk kunnen plaatsen van de geweldervaringen. Ze worden ook regelmatig geconfronteerd met victim-blaming: het zou hun eigen schuld zijn, als ze zelf de beelden gemaakt hebben en iemand vertrouwd hebben die dat vertrouwen niet waard bleek.

8. Aanbevelingen

In de strijd tegen seksisme en seksueel geweld zijn cyberpesten, online seksuele intimidatie en wraakporno relatief nieuwe vormen. Voor een stuk gaat het om dezelfde problemen in een nieuwe verpakking, maar voor een stuk brengen ze ook specifieke uitdagingen met zich mee. De strijd tegen deze vormen van geweld speelt zich af op verschillende niveaus. Aanbieders van platformen moeten hun verantwoordelijkheid opnemen. Er is sensibilisering nodig rond seksisme en wetgeving. Er zijn gedragscodes nodig en er moet aandacht zijn voor het weerbaar maken van slachtoffers. Geweld tussen ex-partners en pestgedrag op school zijn blijvende aandachtspunten.

Verantwoordelijke aanbieders van platformen

De impact van grote providers op de manier waarop het internet vorm heeft gekregen en functioneert is erg groot. In de Amerikaanse wetgeving worden ze grotendeels vrijgepleit van wat er zich effectief afspeelt op het internet, maar dat is niet zo in Europa. Aanbieders van online platformen worden verantwoordelijk geacht voor de inhoud en moeten die verwijderen als die in strijd is met de wetgeving.

Om problemen te vermijden kunnen providers zelf bepaalde normen hanteren. Zo heeft Facebook de zogenaamde 'community standards' ontwikkeld. Dat zijn richtlijnen voor de gebruikers. Haatspraak, gewelddadige inhoud, naakt- of seksueel getinte beelden worden automatisch en proactief verwijderd. In principe nog voordat er een klacht is. Het proces is in handen van robots, zodat er wel een zekere foutenmarge bestaat, wat vaak tot ergernissen leidt, omdat het als censuur aanvoelt. Omgekeerd gebeurt het ook regelmatig dat foto's niet als wraakporno worden opgepikt door de algoritmes. Slachtoffers moeten dat dan zelf aangeven en hopen op een snelle reactie van Facebook. Door de jaren worden de algoritmes wel steeds efficiënter.

Aanbieders van platformen die hun verantwoordelijkheid nemen, zijn een belangrijk instrument in de strijd tegen wraakporno. Het Instituut kan contact met hen opnemen of slachtoffers kunnen gebruik maken van de website stopncii.org. Dat is een instrument van de UK Revenge Porn Helpline. Je kan er je intieme beelden voorzien van een digitale code, zodat ze herkend worden door de deelnemende systemen en automatisch verwijderd worden zodra iemand ze opnieuw probeert te uploaden.¹⁴ De meeste providers voorzien ook de mogelijkheid om problemen te rapporteren.

Kleinere providers of mensen die apps, platformen, pagina's en dergelijke runnen, zijn eveneens verantwoordelijk voor de content en moeten in principe dezelfde discipline aan de dag leggen.

---

¹⁴ Voorlopig zijn dat enkel Facebook en Instagram.

Sensibilisering

Uit het onderzoek blijkt dat er vaak onduidelijkheid is over wat toelaatbaar gedrag is online. De verwarring ligt misschien in de associatie van 'virtueel' met 'niet echt'. Omgaan met andere mensen in cyberspace is echte sociale interactie. Er zijn hier vanzelfsprekend grenzen aan toelaatbaar gedrag. Bovendien is de wetgeving die verschillende vormen van geweld moet tegengaan ook hier van toepassing.

Er bestaat een specifieke wet voor de bestrijding van wraakporno, namelijk de wet van 4 mei 2020 (BS 18 mei 2020) 'ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames'. Sociale media gelden echter als een publieke ruimte, zodat ook de wet van 22 mei 2014 (BS 24 juli 2014) ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte van toepassing is. Daarnaast is er eveneens de wetgeving ter bestrijding van seksueel geweld. Het seksueel strafrecht werd recent hervormd via de wet van 21 maart 2022 (BS 30 maart 2022) 'houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht'. Definities werden aangepast of toegevoegd en de strafmaat werd aanzienlijk opgetrokken. De notie van toestemming komt centraal te staan.

Een goede wetgeving is essentieel. In het kader van de preventie van geweld, is een goede sensibilisering minstens zo belangrijk. Er moet voldoende duidelijkheid gecreëerd worden over wat kan en wat niet kan online. Zeker bij jongeren is hier nog een grote nood aan, maar ook bij volwassenen blijken de grenzen soms vaag. Te veel mensen lijken niet te beseffen dat dreigen met verkrachting, stalking, pesterijen, seksuele chantage, haatspraak, oproepen tot geweld effectief strafbaar zijn. Ook secundaire daders zijn strafbaar: meedoen met wraakporno, beelden bekijken of delen waarvoor degene die erop staat afgebeeld geen toestemming heeft gegeven, gewelddadig beeldmateriaal verder verspreiden, op de kar springen bij haatcampagnes... Het kan niet.

Gedragscodes

Op steeds meer fora worden expliciete gedragscodes geformuleerd. Om een sociale omgeving te creëren die voor iedereen aangenaam is, is dat zeker aan te bevelen. Verschillende vormen van seksisme mogen dan bij wet verboden zijn, de concrete vertaling ervan in een gedragsregel die onmiddellijk afdwingbaar is, heeft een veel directer effect. Op die manier worden overtreders uitgesloten. In een ideale wereld is een cultuur van respect vanzelfsprekend. Zolang dat in de praktijk niet het geval is, kunnen concrete gedragscodes de bakens uitzetten.

Sensibilisering rond seksisme

Seksisme is een diepgewortelde cultuur.¹⁵ Heel vaak wordt ze onbewust in stand gehouden. In de context van de online interactie tussen mensen speelt dat zeker een rol. In de verhitte debatten op sociale media is er echter meer aan de hand. Seksisme is er een strijdtoneel en een mijnenveld. Het is een hele opgave om een mening over het onderwerp uit te drukken zonder bij wijze van spreken aan flarden geschoten te worden. Seksisme is een heet hangijzer. Het gaat dan niet over onbewuste ideeën, maar om zeer expliciete overtuigingen. Dat neemt niet weg dat er ook veel onduidelijkheid bestaat en dat het nodig blijft om de mechanismen erachter telkens opnieuw uit te leggen en te duiden. Het feit dat partijen op het internet elkaar beschuldigen van seksisme – en soms de ene keer gelijk hebben en de andere keer niet – is hier niet vreemd aan.

---

¹⁵ Meer over de definitie van seksisme in 'Theoretisch kader en vragenlijst', https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/enquete_youtoo

In de strijd tegen seksisme is het belangrijk om de dingen te benoemen en te duiden. Het is belangrijk om toe te lichten hoe seksisme functioneert, hoe het verborgen kan zijn, hoe ook overtuigde gelijkheidsdenkers er niet altijd van gevrijwaard blijven. Aan de ene kant vergt dat een goede sensibilisering over het onderwerp, aan de andere kant vraagt dat van iedereen een blijvend engagement en bewustwording. Omdat seksisme zo diep in de cultuur zit, maakt iedereen zich er wel eens aan schuldig. Eigenlijk is dat vergelijkbaar met de strijd om racisme achter zich te laten.

Sensibilisering rond geweldervaringen

Seksisme is erop gericht ongelijkheid te creëren. Eén van de meest verderfelijke verschijningsvormen van seksisme is de stigmatisering van slachtoffers die geweld meegemaakt hebben. Door de schuld bij de slachtoffers te leggen en ergens de idee te creëren dat slachtoffers minderwaardig zouden zijn, of op één of andere manier een ander soort van mensen, worden daders uit de wind gezet. Mensen blijven weg van sociale media, weigeren over hun ervaringen te spreken, doen geen aangifte, zoeken geen hulp, ... Wanneer er hen wordt gevraagd waarom ze niet naar de politie zijn gegaan, zeggen mensen vaak twee dingen: dat ze zich geen slachtoffer willen voelen en dat ze zich schamen. Die schaamte is geïnternaliseerde stigmatisering van slachtoffers: geleerd hebben de schuld bij jezelf te leggen wanneer je geweld overkomt.

De strijd tegen seksisme bevat ook, om het met een ouderwetse term te zeggen, de ontvoogding van slachtoffers. Er moet gesensibiliseerd worden dat geweld iets is dat je overkomt, dat het normaal is dat er een fysieke en psychische herstelperiode nodig is en vooral dat je geen schuld treft, dat het je als mens niet herdefinieert en dat het ook je leven niet hoeft te beëindigen.

Meer algemeen zou een weerbaarheidstraining voor sociale media inhouden dat mensen leren om asociaal en antisociaal gedrag te herkennen en te benoemen. Het is ook belangrijk dat ze het durven rapporteren en daders blokkeren.

Strijd tegen partnergeweld en seksueel geweld

Wraakporno is vaak, maar niet uitsluitend, een kwestie van geweld tussen ex-partners. Het is belangrijk dat wraakporno en online seksuele intimidatie een vast aandachtspunt worden in de strijd tegen partnergeweld. Op dezelfde manier moeten de online vormen van seksueel geweld een vaste plaats krijgen in de strijd daartegen.

Strijd tegen pestgedrag in middelbare scholen

Omdat het zo frequent naar boven komt in de getuigenissen, moet het hier ook worden vermeld. Er moet in de strijd tegen pestgedrag op school aandacht zijn voor de online vertaling ervan én voor het aspect van seksueel geweld erin. Zelfs jonge tieners blijken hier al mee geconfronteerd te worden.

De resultaten van de analyses worden per thema voorgesteld en kunnen worden gedownload via:

<https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme>

Colofon

Uitgever:

Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen

Ernest Blerotstraat 1, 1070 Brussel

T 02 233 44 00

gelijkheid.manvrouw@igvm.belgie.be

igvm-iefh.belgium.be

Dataverzameling:

Enquête #YouToo?

M.A.S., Market Analysis & Synthesis

Brusselsesteenweg 46a

3000 Leuven

Enquête Wraakporno

IPSOS

Diestsevest 25

3000 Leuven

Verantwoordelijke uitgever:

Michel Pasteel, Directeur van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen

Auteur:

Hildegard Van Hove

Depotnummer :

D/2022/10.043/22

Cette publication est également disponible en français.